

Francesca da Rimini piše Paolu.

Vso noč je v rožah slavec pel, vso noč,
vso dolgo noč so plakale fontane;
kjer z lavorjem šepčejo platane,
sem čakala te, hrepenenja mroč.

A ko je jutro vstalo trepečoč
in zagorele so neba poljane,
bilá kot solza sem, ki v dušo kane,
če v srcu je ljubavi bolna moč.

Ihtečo so objele me blazine.
O, ni te bilo k svoji golobici!
V bolesti moje žitje gine, gine.

O pridi, ko zbudi se nočni čar
in zazvene pod zvezde slavca klici —
podariva se srcu na oltar.

Paolo piše Franceschi da Rimini.

Francesca, ko pozdravlja kampanile
Marijo v sladkih tajnostih noči,
v ognjenih sanjah poljejo mi žile,
opojna misel v duši se budi.

Kako bi ustnice mi vino pile
ljubavi, ki na ustih tvojih spi,
kako bi v tvojo dušo sen izlile,
ki zlato čašo žitja mi polni!

Francesca, ko zapojejo zvonovi
nocoj in noč zasanja nad vrtovi,
s teboj spoji me srca plač in smeh.

En sam poljub! Pa mračna naj gomila
nad mano večnosti razgrne krila,
nikdar ne bo mi žal te, sladki greh . . .

Tercine o ljubezni.

E 1 i.

Venoče rože skoz somrak dehtijo,
jesen v cipresah tajen spev šumi.
V večer oči sanjave ti strmijo

in govor tih iz tvojih ust drhti,
da tonejo mi v duše dno besede
kot zvezde v noč, ki jih nebo solzi.

Kot lilije so tvoje roke blede,
kot lilije, cvetoče v jasno noč
iz sanj, ki mesec jih nad vrtil prede,

iz sanj, ki vzbuja jih tvoj glas tresoč —
O, ljubiš me? Ljubav je divno cvetje,
ki seje v dušah ga skrivnostna moč,

da v njenih vrtilh vstane mladoletje,
ko gre čez zlate lese smrtni sen,
da v njenih daljah se predrami petje,

ko nad gozdovi v mrak ihti jesen.
O, ljubiš me? Ljubav je čar opojen,
je sen, iz samih zlatih zvezd spleten,

je spev kot dih nad rožami pokojen,
kipeč kot gorskih rek peneči val,
gasnoč kot dan, v morjá prelestju rojen —

O, ljubiš me? Ljubav je čist kristal,
kristalna čaša mojega življenja —
in v njej sem svojo dušo tebi dal.

O, koliko je v duši sanj, brstenja!
Vso dalj zagrne cvetje in vse dni
in najina ljubav nikdar ne jenja —

Molčiš? V opojnem snu ti dlan drhti . . .

Stari Favn poje.

S srebrnim bleskom je posut tihotni val
in stari park trepeče v snu,
v sobani mračnega gradú
na strune v zvezdno noč nekdo je zaigral.

O sladki čar opojnotrudnih melodij,
je v tebi smeh, je v tebi jok?
Skrivnosten si kot šum globok,
ko se nad parkom prve vesne dih gubi.

S srebrnim bleskom je posut tihotni val —
Ze tisoč vesen tu sem snul
in tisoč pesmi tu sem čul
in tisoč zlil jih v svojo bronasto piščal.

In tisoč parov tu je sanjalo v nočeh,
ko se je v cvetje zgrinjal breg,
in tisoč tu sem čul priseg
in ni jih motil smeh, moj bronasti posmeh.

In tisoč snov so pokopali pod zemljó,
 ko z gor zavela je jesen
 in v trudno žalost potopljen
 ostal je stari park s pobeljeno glavó.

Le jaz sem tu ostal in večni moj smehlaj
 in moja bronasta piščal
 in le tihotni, čisti val
 in zvezd srebro in noč in šumni stari gaj.

O noč, o blesk razpalih, zrušenih palač —
 Ne, čuj, tam v gradu kdo igra
 in vriska lok in trepeta.

O, kaj si spev, opojni spev? — Ah, smeh in plač...

Večerna harmonija.

Spi morje. V parku sanjajo cipse,
 Kupido marmorni se v bregu smeje,
 posute s srebrom lune spe aleje,
 šepet fontan drhti skoz tihe veje;
 nad nama stare sanjajo cipse.

En sam spomin zagrnil je vso dušo:
 ko so nad morjem dalje zagorele
 in so nad mestom line ave pele,
 objele so me tvoje roke bele.
 Ta sam spomin zagrnil je vso dušo.

In zdaj si morju duše morska zvezda.
 O čuj moj spev! Šumijo ga cipse,
 šumijo ga polnočnih dalj zavese,
 ki v žametu nad zvezdami blesté se:
 O zdrava, moje ladje morska zvezda!

In moja jadra so sneženobela,
 čez noč preplovejo morjá tišine,

pred zoro sidro zarožlja v globine,
tam v rožah moja zadnja žalost mine,
ko jadra te uzro sneženobela.

Spi noč. Kot trte splele so se roke,
v globokem molku usta ti drhtijo;
tak sveže rože vse drhteč molčijo,
ko jim metuljev sni na grudih spijo.
Kot trte splele so se naju roke.

Spi morje, diha v sanjah, v noč kipečih.
O čuj, to morje je kot naju duša:
do zlatih zvezd se v sanjah vzpeti skuša
in samo svoje vzdihne sluša, sluša
in mre v brezbrežnih sanjah, v noč kipečih . . .

Vojeslav Molè.

Jesenska žalost.

Jesen je . . . Pod kostanjem sedim in se spominjam odbeglih dni.
Z vej kostanja za listom list na vlažno zemljo sušti;
otresa jih s trdo roko mogočna zmagovalka smrt,
ves kras, ves ponos kostanja uničen je, strt.

A jaz sanjam zamaknjen v prelestne nekdanje dni:
v snu strmim ves blažen v čudežne njene oči,
sladkih ustec poslušam mehki, opojni šepet,
v svoji čutim nje roke tajni, tajni trepet.

Ob naju diha topla, cvetoča pomlad,
in duši nemirni drhtita od stotisočerih nad,
oko se pogreza v ljubeče, plamteče oko
in srce k srcu drhti gorko, gorko . . .

Kaj sanjaš, o srce? — Glej, saj je jesen, jesen!
Vse cvetje pomoril vihar je zimskoleden.
In tebi, o srce, zaprt je zasanjani raj,
minilo, umrlo vse je za vekomaj . . .

Ksaver Meško.

Blagorodje doktor Ambrož Čander.

Imaginarna karikatura.

Vladimir Levstik.

XII.

ako sta sedela v tisti temni hladnici in dokončavala svoj obračun.

Preko vrta, med debli kostanjev, ki so stali v črnih, ostrih siluetah, je ležal razsvetljeni prostor zelo daleč kakor pisana, ozarjena lisa, topeča se na vse strani. Glasni krik ostale družbe je bil skoraj še odurnejši, ko je prihajal v to zatišje; in kakor nalašč se je visoka, tenka senca Jerneja Cepudra tako čudoviščno zibala pred prvo svetiljko, da doktor Čander ni mogel vzdržati pogleda v tisto smer.

Ko se je gospa Blanka pomirila in otrla solze, je sedla tesneje k njemu; pustila mu je položiti njegovo roko v svoji dve, pomolčala je nekaj minut, nato je izpregovorila:

„Zdaj pride tista moja izpoved, ki vam jo dolgujem; obljubila sem vam jo, prijatelj moje duše, ker brez nje ni popravljeno, kar se je zgodilo zlega v minolih dneh. Živeli ste v teh časih najine ločitve, izkusili ste marsikaj in veste gotovo, da tudi žensko srce ne more brez posledic preboleti neutešene ljubezni. Tudi v meni je kričala lepota po uslišanju ali po smrti; in tudi jaz sem jo hotela umoriti, zakaj od lepote je strašneje poginiti kakor od greha . . .

Ko smo pokopali očeta, sem kmalu videla, da je izgubljeno do vinarja vse njegovo premoženje. Prodali so hišo in posestvo, pohištvo, dragocenosti in vse, kar je bilo njegovega; in še se je izkazal primanjkljaj, ki ni bil mnogo manjši od moje dote po materi — nje niste poznali, umrla je, ko mi je bilo jedva sedem let — naložene v hranilnici in nedotaknjene. Z bridkostjo sem slišala, da nisem ostala brez imetja; kolikokrat, sem mislila sama pri sebi, se je pač boril ubogi oče s svojim poštenjem, da si ni pomagal z denarjem, katerega lastnica je bila hči! V poslednjem trenutku si je morda premislil in se zbal: kaj bo, če izgubim tudi to! In da ne

bi podlegel izkušnji — ravno zato je nemara tako nanagloma končal življenje. Mnogo ni bilo tistega denarja, vsaj za razmere ne, v kakršnih sem živila dotlej: jedva tridesettisoč goldinarjev . . . Da ni bilo nesreče, ki je prišla med naju, med vas in mene, po volji očetovi, bi bila pa moja dota vendar zadoščala za naju oba, da bi bila dosegla svoj cilj in zgradila trdno podlago srečnejši bodočnosti. Brez vas — kaj sem hotela z denarjem? Brez vas mi je ostajala edina skrb, urediti razmere tako, da mi poleg gorja ne bo še treba prenašati zavisti in nemega očitanja neplačanih upnikov. To sem storila . . . Odstopila sem vso svojo doto v pokritje dolga, in ko je bilo poplačano vse do zadnjega vinarja, mi je ostalo par stotakov. Tudi to je zadoščalo. Kajti moj sklep je bil že davno zrel; kaj mi je preostajalo? V kraju, kjer so se godile po vrsti vse te strašne reči, v kraju, kjer mi je govorilo iz slehernega očesa tisto radovedno sočutje in poznanje moje žalostne historije, v tistem kraju nisem mogla več živeti. Kam torej? Kaj odslej? Ali mi je bilo vredno, da bi vpraševala? Kamorkoli; naj teče odsihdob življenje, kakor bo veleval slučaj: enkrat prispeje vsaka reka do svojega morja! Natihoma, brez slovesa od sorodnikov, kjer sem stanovala zadnje čase, sem zapustila rodni kraj in ga nisem več videla od tistih dob; predpust se je ravno bližal koncu. Spominjam se še otožnega nasmeha, ki me je premagal, ko sem iz vlaka zadnjikrat pogledala na domače strehe, misleč si: potekaj, predpust; zdaj se začenja tista maskerada mojega življenja, ki se nikdar ne bo končala . . .“

Gospa Blanka je premolknila; doktor je čutil, kako težko ji je govoriti. Globoko je zasopla, nato je nadaljevala.

„In zdaj se začenja nelepa povest. Ali veste, kaj sem postala, ko sem dospela v Ljubljano? Ugenite! — Kaj ne, da je težko? — Postala sem natakariča, natakariča v navadni gostilni, kjer je bilo polno trgovskih pomočnikov in vojakov; tudi študentje so popivali tuintam . . . Čemu si ne bi bila izbrala takšnega stanu? Takrat je bilo že vseeno. Priznavam, težko sem se privadila, mnogokrat me je obhajala groza in kes. Pomislite: tisti odurni gostje, večjidel samci, s svojim zaničevanjem do ženske, ki jim streže . . . Kjer so moški natakariji, jih menda ne zaničujejo tako. Kmalu sem izprevidela, da me smatrajo ti ljudje za nekakšno sužnjico, ali recimo, za mrtvo last svojih želja. Pripetilo se je, da se mi je ta ali oni surovo približal; ubranila sem se ga z ogorčenjem, kajti dasi sem bila izbrala zaničevan poklic, vendar nisem marala ubijati svoje lepote z

vsakomer, kadarkoli, proti svoji volji. Ali mislite, da se je zadovoljil, kdor je bil tako odgnan? Kaj še! Nihče ne prešteje besed, ki sem jih prebolela. In tisti pogovori! Mnogokrat sem premišljala in ugibala sama pri sebi: ali je mogoče, da se še kje na svetu razgovarjajo tako o takšnih rečeh, ki so bile posvečene že v prvem človeku? In zakaj govore tisti gnus nalašč meni na uho, zakaj ravno takrat, kadar sem navzočna? Ne bodi tam — dolžnosti zanemarjaš; če pa si in čakaš — poslušaj! Ako bi danes še verjela v pravičnost božjo in v plačilo onostran groba, bi morala reči, da sem takrat odslužila, karkoli se je zgodilo potem in karkoli se še more zgoditi. Izpredvidela sem kmalu, kako nizko mislijo ljudje: ker živiš od naše potratnosti, bodi podla, kakor hočemo mi. Ne da bi bilo naše dobro ali naše zlo! Samo ker hočemo, bodi podla; čemu se upiraš, ko veš, da si manj od prodane sužnje?

Dasi so mi tisti razgovori odkrili marsikaj novega izmed skrivnosti človeškega življenja, ki jih doslej nisem tolikanj poznala, predvsem pa ne v tisti odurnosti, ki jim jo dajejo misli nizkih ljudi, vendar ne morem reči, da bi me bili pokvarili: človeka se ne prime, kar posluša z obsojanjem. Pri vsem tem pa tudi ne morem tajiti, da duša, čeprav se ne vdaja zlemu, od takšnih vplivov otrpne in posurovi; ves tisti veliki del življenja, ki se je gibal prej na tleh oskrujenih skrivnosti, izgubi nekaj nevidnega, in tisto nevidno je bržčas poezija in lepota . . . Človek se iztrezni in zagleda komedijo neskončne smešnosti, če že ne sleherni trenotek, pa vsaj v veliki večini hipov svojega mračnega življenja. —

Tako sem se polagoma naučila umevati, zakaj mi toliko mojih gostov izkuša biti všečnih in prijetnih, zakaj moram tako pogostoma slišati, da sem lepa, včasih tudi od ljudi, ki niso bili zoprne zunanjosti in ne zlobni ter podlih besed. To spoznanje mi je pokazalo najstrašnejše orožje maščevanja, ki ga ima ženska v svojih rokah in Bog mi je priča — kar so mi storili posamezni, za to sem se osvetila vsem! Bodisi nečiste želje nagonov, bodisi prava ljubezen, ki mi je cvetla tuintam — oboje sem se navadila razvnamati do viška in tik pred uslišanjem pobiti z zaničevanjem. Tako sem okušala vsaj nekoliko tistega ravnotežja, ki mora biti v človeškem srcu, da se ne raztrga od nepoplačanih krivic.

Tri leta sem že bila v tisti gostilni, tri dolga leta brez solnca in brez tolažbe . . . Kdo prešteje vse, kar je tačas izgubila moja duša? Proti koncu tretjega leta je tudi bilo, da sem popolnoma obupala nad združitvijo z vami, obenem pa izpredvidela v zagonetki

očetovih zadnjih besed tisto rešitev, ki ste mi jo vi nocoj potrdili. Po tej gotovosti mi je bilo vseeno — o Bog! tako vseeno, da bi se bila z veseljem prodala za denar sramote, ako ne bi bila prepričana, da je moje življenje nižje ponižanje od tistega . . .“

„Dva gosta sta mi tačas posebno ponujala svojo ljubezen,“ je nadaljevala gospa Blanka po daljšem molku, „mlad črnolas trgovec, ki me je prosil roke in mi je obetal zlato bodočnost, ako ga uslišim in postanem njegova žena, ter grbast godec, ki se je zavedal, da je grd in ostuden, in mi zategadelj nikdar ni rekel besede, temveč je čakal kakor suženj med radostjo in trepetom, kdaj mi lahko izkaže prijaznost ali kdaj ga poplačam s toplo hesedo. Trgovca sem odbijala, na tihem vesela njegovih muk, z grbcem pa sem bila dobra, polagoma in po pameti, ker sem vedela, da ga ne morem dovolj kruto prevarati, dokler se ne naseli v njegovem nezaupnem in od misli na svojo napako zbezanem srcu popolna in nedvojljiva nada. Tako so se vršile reči, dokler ni prišel nekega dne trgovec, bled in prepadel, s čudnim ognjem v očeh, ob uri, ko ni bilo žive duše v gostilni. — Blanka, je dejal, nič več ne morem strpeti, zdaj bodi konec, kakorkoli že! Ponujam ti roko in ognjišče, vzemi me, ako moreš živeti ob moji strani; vse življenje ti hočem služiti kakor pes . . . Če pa praviš, da ne, potem si ti poslednja duša, ki je govorila z menoj. — S temi besedami je potegnil iz žepa majhen, črn revolver s svetlim držajem in ga je spravil, ne da bi bil še kaj pripomnil; nato je obstal, oči kakor dva vroča oglja. Ambrož, ali mi verujete, da tisto uro ni bilo usmiljenja v meni, niti iskric, niti usmiljene misli?“

„Verujem!“ se je nasmehnil doktor s trpkostjo. „Kolikokrat sem bil jaz neusmiljen!“

„V meni je bila sama divja radost,“ je nadaljevala Blanka, „in zavest, da je prišel trenotek, ki ga morda ne okusim nikoli več. S tisto gotovostjo zlobe, ki si je še danes ne morem razložiti, sem zagledala vse posledice in ves njih zapletek jasno pred seboj. Dva naenkrat! je zavrisknilo v mojem srcu. Veš, kaj ti povem? sem mu dejala — tikala sva se, ker me je nekoč preprosil, da sva pila bratovščino. — Takole ti pravim, fantič moj: ti stori, kar hočeš! Kaj me skrbi? Jaz pa ti povem nekaj drugega: preden jutri zatone dan, se dam drugemu, brez ljubezni, samo v pohoto njegovo, zato, da bo vedela vsa sodrga, kar vas je, da mi ni niti do vas niti do tistega, kar vam odrekam! — Obrnil se je, tak kot smrt, in je šel brez besede. Po kosilu je prišel grbec. Sedla sem k njemu. —

Františku — tako smo ga klicali, ker je bil Čeh, iz Prage doma — Františku, poslušaj! mu pravim potihoma, da ostali gostje niso čuli. Oči so mu zasijale, siromaku. — Daj, Františku, pojdi popoldne z menoj na izprehod! — Ali — kako? je zastrmel grbec od veselja in mi kar ni mogel verjeti. — Ti da hočeš? In z menoj?... Pa če res maraš — o, jaz bi rad! — S takšnim hrepenenjem je zategnil tisti ‚rad‘! Bilo je po leti; šla sva po Ljubljanskem polju gori do Save, in ko sva prišla zvečer nazaj, sem bila njegova, njega prvega. V gostilni so me čakali vsi gostje z novico, da se je trgovec ustrelil o belem dnevu, sredi ulice. František je bil tako pijan od sreče, da ni razumel ničesar; vsi so ga gledali z zavistjo in s sovraštvom. Nasmehnila sem se novici, saj sem jo vedela naprej; ako ne bi bila verjela trgovcu, da se res ustrelil, ne bi bila šla s Františkom na izprehod! Gostje so me pričeli psovati, očitajte mi, da sem kriva samoumora. In eden izmed njih, trgovčev najboljši prijatelj še izza detinskih let, ki je imel vse oči krvave od joka, je priskočil k meni ter me je udaril po obrazu. Takrat sem stopila malo nazaj in sem dejala tiho, čisto tiho, z mirnim glasom: — Poslušajte, ljudje! — Molčali so kakor psi, ki jim ukažeš. — Da boste vedeli, kako malo me skrbi, če se kdo od vas strelja zaradi mene ali če se nihče ne strelja, in kako malo mi je do tega, če me kdo ljubi ali če me nihče ne ljubi: Františku, povej po pravici! Ali se je zgodilo med nama ali se ni zgodilo? — František se je v prvem hipu stresel in ostrmel; nato je menda pomislil, da zdaj tudi on lahko poplača vse tisto zaničevanje, ki so ga morili ž njim, in zasmeh tekmecev, ki so bili že davno opazili, da me ljubi. — Da, res je, bila si moja! je vzkliknil s svojim slabotnim, jetičnim glaskom. Ali premislite osuplost in besnost vsenaokoli? Jaz pa: — Františku, da bodo bolj verjeli, povej jim, kako je bilo? Natanko jim razloži... Nič se ne boj, nič se ne sramuj, saj se tudi jaz ne bojim in ne sramujem: popiši jim, kako je bilo? Jaz hočem, da jim poveš... — In František, revež, omamljen od sreče in od sovrašva, jim je s tisto posebno zlobo grbecv na drobno razložil in popisal, kako je bilo. Ko je bil pri kraju, ali veste, kaj se je zgodilo? Kakor jata psov so planili name: — Vlačuga! Satan v človeški podobi! — S pestmi, s palicami, z nogami... Trgali so mi obleko z života: gola sem ležala tam na tleh, ko so me bili. In naposled, ali veste kaj? Tisti trgovčev prijatelj — morda je hotel maščevati mrtvega? — je skočil proti meni... Pljunila sem mu v lice: ni me izpustil. Šibki grbec, tudi on ves tepen in krvav, se je zapodil vanj; pobili so ga na tla...

Takrat je prišel gospodar in me nemudoma vrgel na cesto; toliko da sem se smela preobleči. Zunaj me je čakal František, pobit in objokan. — Pojdi z menoj, moja bodi! je dejal. Trudil se bom, ničesar ti ne bo nedostajalo; kakor žival ti bom služil do smrti! — In zdaj sem opravila še ž njim: — Františku, sem dejala, poslušaj me, dobro si zapomni in vse mi verjemi. Vidiš, Františku, nisem te ljubila, ne maram te in nikdar več nočem biti tvoja. To je bilo le enkrat, le danes in le zato, da pokažem vsem: ne maram nobenega. Izbrala sem si tebe samo, da povem jaz in da ti poveš vsem, ki bodo navzoči: zaničujem vas, nikogar nočem! Zato in v znak, da je tako, sem si izbrala tebe, Františku, ki si grd in gnusen, tebe, ki si grbast in jetičen, najostudnejši med vsemi! — František je obstal tam sredi ceste; vsa kri mu je izginila iz obličja. Še danes nisem pozabila njegovega pogleda. Nato se je vrgel v prah, kar tam, in pričel plakati kakor dete . . . Ljudje so ga pobrali, on pa jim je ušel; stekel je v glasbeno društvo, ukradel struno s kontrabasa in se obesil na mostovžu, ki je bil teman . . . Tisto noč sem zapustila Ljubljano in nisem je videla več.“

Tako je pripovedovala gospa Blanka, z glasom, ki se je po nekod trgal, med kratkim, histeričnim smehom, trepetaje po vsem vitkem životu.

Doktor Čander pa je držal roke pred obrazom in ponavljal topo in zamolklo:

„Kriste, Kriste! Tudi vi . . . Kakor jaz . . . Kriste, moj Bog, tako strašen sad rodi ljubezen, ki so se nad njo pregrešili, da ne krvavi le tisti, ki je bil prizadet, marveč sto in sto drugih, ki so pravični, glupi in nedolžni . . . Uboga Blanka, kaj ste trpeli, da ste dopolnili tolikšno maščevanje! Nehajte, duša, ne mučite se!“

Ali Blanka je še pripovedovala:

„Le malo še ostaja historije . . . Dogodki mojega poslednjega dneva v Ljubljani so me tako premagali, da sem se hotela odpočiti. Zatekla bi se bila v eno izmed tistih starih, svojskih gorenjskih vasi, da se mi ni ravno takrat ponudila ugodna služba v majhnem mestu na Dolenjskem. Kje? Vseeno je . . . Sprejela sem jo; in spet se je začelo tisto kakor prej. Prve dni sem pač menila, da je dvoje smrti izbrisalo račun; kmalu sem spoznala, da je bilo vse tisto le kakor kapljica v morju. In marsikaj bi se bilo še zgodilo, da nisem začutila novega, drugega življenja v sebi: postala sem bila mati! Oče je bil František . . . Moj najstarejši je njegov sin; ako pridete k nam, ga boste videli. Materinstvo me je spravilo na druge misli, in

dasi sem vedela, da ne morem ljubiti nikogar več, vendar sem postala žena Jerneja Cepudra, ki me je zasnubil v tistem kraju, zato da ne bi bilo treba otroku nositi prokletstva materinega gorja. Vprašali me boste, kako živim z Jernejem; pogledjte ga in mislili si boste! Priden je, rad me uboga, pa tudi tepe me včasih, kadar je volja božja in njegova. Pokaj me ne bi? On ve, da zaslužim, ako sodimo po njegovi pravici: varala sem ga, ne le enkrat, temveč mnogokrat, včasih iz upornosti, včasih iz usmiljenja z zaljubljenimi fanti, včasih iz tihe bolesti in iz samega hrepenenja po tem, kar je prepovedano in obsojeno — zaradi ravnotežja . . .“

Zdaj je gospa Blanka umolknila. Njen glas je pričal, da je trudna; zmisel besed je kazal, da je izpovedi sklep. Doktor Čander pa se je začutil v velikem trepetu duše in telesa; vedel je, da se zdajzdaj odloči njegova ljubezen.

„Blanka!“ je izpregovoril z rahlim, pobožnim glasom. „Ljubila sva se; ali se nisva ljubila? Grešila sva; ali nisva grešila? Toda odpustila sva drug drugemu; ali si nisva odpustila? In tako je duša čista; mar ni čista? In ista je naju duša, kakor je bila prvi dan; nič se ni zgodilo, nič se ni izpremenilo, le ura je prišla, da izpolniva ljubezen in ustvariva lepoto . . . Ali ni duša ista? Ali ni prišla najina ura, Blanka, ti moje večno hrepenenje?“

Morda je hotela Blanka Cepudrova odgovoriti; ali tisti hip se je zunaj na pesku oglasil korak, in namesto besed je govoril objem, kakršnega sta sanjala pred dolgimi leti, ravno tisti objem in tisti vroči poljub . . .

Korak se je oddalil; dvoje šepetov se je oglasilo v temni hladnici, dvoje duš je v eni ljubezni slavilo svojo svatbo, v jutro po slavnosti slavnega Valentina Vodnika.

„Prideš?“ je vprašala Blanka vroče, ko se je napravljala iz hladnice.

„Pridem!“ je vroče odgovoril doktor Ambrož Čander; otrl si je čelo z dišečo ruto in je nekaj minut kasneje odšel za njo, čuteč neodoljivo omotico, posledico izpitega vina in okušene ljubezni.

XIII.

Krčmar in natakariče so postopali z nejevoljnimi, zaspanimi obrazi; vsi gostje so stali in se zares odpravljali domov. Mnogo jih je bilo odšlo; doktor je zapazil predvsem, da sta se poslovila inženir in učiteljica Karla.

Pijanost se je bila med tem razrasla do bujnega obsega. Kar je videl doktor pred seboj, je vrvelo kakor ples na Kleku ali kakor igra v gledišču s čudnimi marionetami, ki jih vodi izvrsten komik za nevidne niti. Vse te postave so se zibale, prevračale, padale po mizah, po stolih in po tleh, vlekle druga drugo semintja, ali pa objemale kostanje, izuščaje nenavadne in nikakor etiketne glasove; vendar pa ni nudila obča slika ničesar novega, marveč v povečani meri tisto, kar je bilo že prej. Izpremenil se je bil samo pogled doktorja Čandra: dočim ga je prej navdajal zdaj popolnoma pozabljeni srd in stud, se je smehljal te hipe z naivno, prizanesljivo dobrohotnostjo, skoraj prepričan, da morajo imeti vse stvari vendarle skrit globlji zmisel, pointo in dovtip, ter jezen nase, ko je čutil, da ne more ničesar razbrati in spoznati.

„Samo jutri jim bo nerodno, ko bodo pomišljali, da so igrali komedijo za trezne ljudi!“ je pomišljal na tihem.

Krepostni Jernej Cepuder je bil čimdalje burnejši v objemih in poljubih. Zdaj je ležal za vratom županu, zdaj notarju, ki je sedel kakor široka nečistnica in sprejemal nadučiteljeve ljubeznivosti z vsem nemim patosom vinjene resignacije.

Notarka je silila v literata Brgleza, ki se je bil vrnil po svojo prej pozabljeno soprogo. S koketnimi usmevi, z besedami, topečimi se v glasovih piščalk in klarineta, je razpenjala mreže kroginkrog njegovega srca, on pa je gledal mrko izpod svojih kuštrov ter pihal dim viržinke v napol izpraznjeni kozarec, tako da je imela limonada pač že silen vonj po dišavi cesarskega tobaka. Morda je razlagala tudi njemu svoje misli o modernosti žene, o nepopisno lepi reči ljubezni in o svojih prijateljskih željah; zakaj ravno v trenutku Čandrove pozornosti je z maščevalno resnobo izbruhnil vprašanje: „Kaj mislite, milostljiva, o tendenci v umetnosti in literaturi?“

Doktor je šel dalje; nenadoma ga je prijelo nekaj za ramo. Župan, že skoraj brez zavesti, oči in usta odprta na stežaj, ga je potegnil k sebi na sosednji stol:

„Kod pa ti hodiš, doktorček moj? . . . Ejá, ti si . . . tako . . . tako . . . in ongá; sploh, z eno besedo . . . Veš, fant iz fare si . . . in nič ne zameri — za Kriščevo voljo, nikanar . . . ne zameri! Saj vidiš, mi — smo pač tako . . . tako . . . in sploh, z eno besedo . . . mi smo rodo . . . kako se že pravi?“

Doktor mu je šepnil hudomušnost v uho.

„Da, da, rodobrbc!“ je vzkliknil župan z veselim glasom. „Rodobrbc, rodotepci, rodomrcine . . .“

Omahnil je z rokami po mizi; sline so se mu cedile po bradi, glava je udarila na prt, in zazdelo se je, da še ves razsuje v zadovoljnem, otroškonedolžnem hihitanju.

Krepostni Jernej Cepuder je bil tačas na drugem koncu mize. Z litrom v roki, glavo nizko na prsih, telovnik odpet, noge lomeče se v kolenih, je splezal nanje in obstal, vsak hip v nevarnosti, da pade in se ubije. Cilinder mu je zapustil umno teme ter priletel naravnost gospe Blanki v naročje.

„Gospoda slavna!“ je pričel Jernej Cepuder.

Trušč se je poglel; Cepuder pa je nadaljeval:

„Sla-avna gospoda! . . . Gospoda slavna! . . . Gospodje in dame! . . . Sile-lentium! . . . Dame in gospodje . . . Cenjeni rodoljubi . . .“

„Šema, molči!“ je zarežal notar; Jernej Cepuder pa je tistikrat že sam od sebe izgubil ravnotežje in bi se bil zavalil vznak po tleh, da ga ni prestregel krčmar, ki se je bil zaradi važnosti postavil v bližino. Ob občem grohotu in obupnem prigovarjanju gospe Blanke, ki se je zdajpazdaj prekinjala s pogledi na doktorja Čandra, je zopet nadel svoj cilinder ter obsedel poleg žene, v veliko nejevoljo doktorjevo, ker je moral zdaj odložiti svoj namen, da se ji pridruži.

Kozarci so peli semintja, krčmar se je upiral, da mu zmanjkuje vina . . .

„Tini, zapoj nam, preden odidemo!“ je zaklical notar in je postavil poštarico na noge.

„Katero?“ je vprašala poštarica; njen obraz je bil rdeč, polne ustnice so še drhtele.

„Ej, tisto: Al mi ga žin . . .“

„Ah, kaj tisto! Tisto si sam zapoj! Gospod Žolna, kaj pravitte vi?“

„Mtadrata, Katarina . . .“

„Preveč lepa je! To zna samo gospod župan . . . Vsaj vi kaj nasvetujte, gospod poštar!“

„Blago-or mu, ki se spočije . . .“ je intoniral poštar.

„Buu! Vi ste pametni kakor ‚modri vol‘!“ se je razsrdila Tini. „Kaj veselega, ali razumete? Jaz vendar ne morem sama izbirati . . .“

Poštar je bil pijan in truden; obrnil se je proč, nestrpno je zmignil z rameni.

Jernej Cepuder je hotel slišati:

„Stoji tam šola zidana . . .“

Ali Tini se ni menila za njegovo željo. Pristavila je stol k nedaljnjemu kostanju, stopila nanj, podvila krilo, da so se izrazili tenki, napeti udje, ter pričela z drobečim, jasnim glasom prepevati znano nemško pesem, ki jo je bil doktor jeseni poslušal po dunajskih gostilnah in varietéjih.

Toda on ni pazil in je ni takoj spoznal; šele ko se je poštarica zazibala z besedami:

„Du meine Se-he-hehnsucht,
du meine Woh—ne . . .“

je dvignil glavo, z dobrohotno blaziranim usmevom, ki ga je bil vajen iz takšnih zabavišč.

Imel je še poln liter pred seboj; pil je željno, hlastno, z nepoznano naslado in nalival sobesedniku, ki se mu ni bil predstavil. Pijanost se ga je lotevala bolj in bolj; smešni pisani krogi so se vrteli pred očmi.

Poštarica je končala. S prožnim skokom se je pognala na tla; krilo je obviselo na stolu. Popravila ga je, v spretno pritvorjeni zadregi naivnega dekleta, dočim se je s ploskanjem mešal grohot.

„Bravo, Tini, bravo!“ je klical notar. „Pridi na moje srce!“

„Kakor škrjanček!“ se je poklonil Jernej Cepuder iz svoje vinske zamišljenosti.

„Kakor čuk!“ je zacvilil pijani Edvard Žolna z nenaravno visokim glasom.

„Dovoljujem ti, da me smeš poljubiti,“ je sklenil notar. „Tako: cmok!“

„Počasi, počasi!“ je siknila rdečenosa notarka, ki si je že ves čas grizla ustnice.

„Nikar se ne onegavi! Saj me ti tudi lahko, kolikor hočeš: kadar spim!“ se je zarežal mož; vsi so se razveselili dovtipa in so bušili v smeh.

Doktorja Čandra se je tačas polastil resnobni Brglez ter mu z zadovoljnim patosom pričel razkazovati židovsko šalo.

„Izborno, hahahaha!“ se je zasmelaj ustrežljivi Ambrož Čander, ko je Brglez končal. „O, ti preklicani reb Mojše, da bi ga strela! Da, da, to mu je šlo kakor Mohámedu krajec skozi rokav . . .“

„Mohámeda, se naglaša!“ je vzkliknil Brglez nestrpnó.

„Saj sem rekel Mohámeda!“ se je užalilo zdravniku.

„Móhamedu, ste rekli!“

„Mohámedu, sem dejal!“

„Oprostite!“ Brglez je patetski udaril po mizi. „Saj vendar poslušam z lastnimi ušesi!“

„Še bolj oprostite!“ se je nasmehnil doktor z ironijo, čuteč, da ga nocoj za nobeno ceno ne bi bilo mogoče zaplesti v prepir. „Tudi jaz sem govoril z lastnim jezikom in vem, kaj sem govoril!“

„Ah, kaj!“ se je razburil Brglez. „Vi ne veste ničesar, ki ste že pijani; jaz se lahko zasledujem, ker sem abstinent!“ Samozavestno je dvignil svojo kalno, zakajeno limonado.

„Da, da, Kristemarija!“ se je tačas vmešal zaslužni Jernej Cepuder, obračaje se s širokimi gestami do Brgleza, do doktorja in do ostalih. „Da, da, gospoda moja! Da . . . Abstinenca . . . da, in tendenca . . . in pa tale trikrat prokleta . . . literatura, zaradi te trojice pojde enkrat ves svet . . . k hudiču! . . . Srce mi krvavi . . . in takorekoč . . . predragi kolega Brglez . . . takorekoč . . . moja duša je žalostna do smrti . . . zakaj, tudi ti — et tu, Brute! — si eden izmed tistih . . . očitnih grešnikov, ki . . . strupijo naš nepokvarjeni narod . . . in ga pridijo z novotarskimi . . . idejami . . . Ampak, le počakaj, dragi Brglez: Jaz, Jernej . . . Cepuder takorekoč . . . ti bom že dal . . . in ti . . . takorekoč pokažem tvojo satansko abstinenco . . . jaz, tvoj uradni predstojnik, . . . in tvojo tendenco . . . in pred vsem tvojo sedemdesetkratsedemkrat prokleta literaturo . . . Ich kenne dich, Spiegelberg! . . . Sicer pa, brez zamere . . . nič nisem hotel hudega,“ je govoril krepostni nadučitelj, cincaje ob vsakem presledku s koleni, „z eno besedo . . . ničesar nisem dejal . . . Rad te imam, draga duša — zlata duša, mili . . . moj Dušan Brglez!“ In že ga je poljubljal, da se je ubogi literat jedva branil njegovih mokrih ust. „Daj, Brglez . . . pij! . . . vsaj en kozarec . . . na moje zdravje!“

„Nikdar!“ je vzkrasnoslivil literat ter izbočil prsi kakor rimski junak na braniku republike.

No, preden sta se učitelja do konca razprla, se je razigrala druga, zanimivejša drama. Tuji, nečloveški glasovi so pričeli doneti iz nedaljne bližine, in nihče, kdor je imel količkaj trezna ušesa, ne bi bil mogel trditi, da so količkaj sorodni z glasom zaslužnega Edvarda Žolne. Ko pa so se pričeli ozirati in so, sami pijanih in zaspanih oči, po dolgem in trudapolnem iskanju odkrili debelo, omagujočo postavo na govorniškem odru, ki je služil prej za Vodnikovo slavnost, so se morali naposled vendar prepričati, da je županova.

Milan Mekinda je kolovratil pod oder.

„Kaj . . . kaj . . . praviš?“ je izpregovoril s težkim glasom, ko je stal tik pod njim, loveč ravnotežje z razprostrtimi rokami, dlani in prste povešene kakor dvoje kril.

Županja, ki je prej ni bilo mnogo na izpregled, je poslušala in jokala z donečim, raskavim basom.

„Poslu-lu-luuuh!“ je zakričal Jernej Cepuder. „Posluh, gospoda . . . moja! Naš velezaslužni . . . gospod župan ima besedo!“ je zaključil naglo, z vikom obupnega napora, kakor bi se bal, da mu v naslednjem trenutku opeša moč.

Župan pa je kazal sila prijazen pogled in pravcat zgled junaka požrtvovalnosti; zakaj, dasi že ni mogel več stati na nogah, marveč se je z desnico držal ograje ozkega in tesnega odra, z levico in zgornjim životom pa je visel čeznjo, Milanu Mekindi pod nos — vendar si takorekoč ni mogel česa, da ne bi pred resničnim slovesom — kajti poslavljali so se minuto za minuto že ves večer — izpregovoril še par navduševalnih in blagonadejnih besed v srčno razveseljenje navzočnega poslušalstva.

„Cenjeni rodo . . . m-e . . . da, cenjeni . . . kako smo že rekli? . . . rodo . . . rodo . . . ah! viktoria! . . . rodoobrčci, rodosloni . . . rodokanalje . . . rodointakodalje! Ako bi se . . . približal zakleti . . . in zagrizeni sovražnik . . . našega milega rodo . . . pardon, rodu slovenskega . . . s sabljami, puškami, bajoneti . . . in s kanoni . . . ter bi se predrznil trditi . . . da — z eno besedo, Bog nas živi! . . . Mi smo . . . tepci, gospoda . . . moja . . . — ali Bog je pameten . . . da — in milostljiv . . . Živio! — Mi, gospoda moja . . . velezaslužni rodo . . . rodopijanci . . . dične . . . in debele dame — mične . . . in suhe gospodične — mi . . . mi, in še enkrat — mi! . . . stojimo na braniku . . . in tako dalje . . . s kanonom . . . z bridkim . . . ki je zmerom nabit! . . . In zdaj, velespoštovani demonstrantje . . . vas pozivljem . . . da se razidete v Gospodu: zora puca . . . biče dana!“

S temi besedami je Edvard Žolna omahnil; skril se je za ograjo, izustil je čuden glas. Krepotni Cepuder se je po vseh štirih napotil na pomoč; gospa Blanka je stala zdaj poleg doktorja in si brisala oči, pri tem pa se je mnogo smejala, dasi ji je pod bluzo in pod tenkim šalom trepetal ves život kakor od vročice.

Precej je trajalo, prederi je prispel Jernej Cepuder na vrh. Na posled se je pojavilo mahanje z rokami, začel se je razgovor.

„Tak vstani . . .“

„Pu-u-uuu . . .“ Nič več.

„Dragi, ljubljani . . . Edvard Žolna!“

„Svi-i-iii . . . -- Figo!“ Molk.

„Hočeš . . . nočeš . . . moraš!“

Tako se je junaški odločil požrtvovalni prijatelj zgovornega župana, in res ni odjenjal, dokler nista stala obadva na nogah. Ampak, sveta Devica! Kakšen je bil župan! Obraz napol siv, napol krvav in umazan, oči divje, kakor da je izgubil pamet; in tudi obleka se ni baš ponašala s snago.

Zdaj sta hotela doli, po tistih štirih stopnicah, ki so vodile na oder. Čez prvo je šlo po sreči; na drugi sta omahnila, čez tretjo in četrto sta se zakotalila: župan kakor žoga, dočim so suhi kraki Jerneja Cepudra nadaleč kolebnili po zraku.

Kakor sta padla, tako sta obležala; podolgem, dvoje kep, ki sta se jedva premikali in renčali z zamolklim, nerazumljivim glasom. Župana sta pobrala Brglez in notar, ki je pri tem podjetju sam trikrat ali štirikrat poljubil zemljo; nato se je Brglez s pomočjo doktorja Čandra posvetil Cepudru:

„Tak vstani, no!“ je rotil z drhtečim glasom.

„Pusti! . . . Naj . . . počivam v miru!“

„Saj boš, doma; zdaj vstani: ali te ni nič sram?“

„Tebe bodi . . . ki si literat in abstinent!“

„Dragi Cepuder!“

„Po mrtvih diši . . .“

Toda naposled je stal tudi Jernej na nogah. Med hudomušnim smehom mu je gospa Blanka ovenčala glavo z razvalinami nekdanjega cilindra; nato so se odpravili domov. Mož, ki ni bil samo že do popolnosti izgubil ravnotežja, temveč se je delal, kakor da ga ni poznal svoje žive dni, je bil pravzaprav prepuščen njej sami, kajti Brglez je odhajal z ženo. Ali ker je bila splošna mera pijanosti prevelika, da bi se gostje pri odhodu menili drug za drugega, ni videl nihče, da sta Jerneja Cepudra vodila njegova žena Blanka in doktor Čander.

Tako so se razzibale postave; luči so ugasnile, vrt je obležal v molčanju. Bilo je ob uri, ko so se hribi na vztoku že risali pod ozkim, bledim pasom plahe zore . . . —

XIV.

Doktorju Čandru je bilo, kakor da se budi iz španja. Ugaslost misli se je pričejala jasni od medle, čimdalje živejše luči, ki je sevala skozi trepalnice in budila, drugega za drugim, vso vrsto raznoterih občutkov, kolikor jih v svoji skupnosti daje človeku zavest življenja.

Prikazala se je svetla ploskev in temen križ pred njo. Sveže je dihala odondod, z dišavami vrtnic in rezede; na obeh straneh se je zibalo, belo in vendar ne prozorno.

„Okno . . .“ si je mislil doktor Čander. „Ko vstanem, pojdem pogledat na vrt. Pravzaprav ni glupost za ‚modrega vola‘, da ima vrt pri hotelu . . . Kdo bi si mislil, kdo bi dejal? Možakar je videti znatno zabitejši . . . Da, ko vstanem, pojdem pogledat na vrt . . .“

Trepalnice so se zopet zgrnile na pogled; očem se je še hotelo spanja. Megla je ovila um in se je zopet razvila. Doktorju se je zazdelo, da je bil pijan; v ustih je čutil okus po vinu. Glava je bila težka; ves život je davila slabost.

„Kar zdaj bi vstal; umil bi se in šel na vrt, da me pregreje jutranje solnce . . . Da, tako bodi; sicer me bo maček čez dan!“

Premaknil je roko, da opomni mišice. Premaknil je nogo . . . Preložil je glavo. Čudna, tesna se mu je zazdela postelj. Med tem je z vrta krepkeje zadišalo po rezedi. Bliskoma je zasvetila misel:

„Tudi sinoči sem gledal skozi okno . . . Toda takrat ni bilo vrta: trg leži pod oknom, ves trg, občinska hiša stoji nasproti, po trgu drdrajo vozovi . . . Sinoči so prišli pod okno Žolna . . . in notar . . . in Cepuder . . .“

Ob tem imenu se je bliskoma stori la jasnost. Z blazno hitrico je zdrevel mimo duše ves kinetogram dogodkov, pozabljenih v pijanosti. Čander se je spomnil. Ozrl se je na levo . . .

„Da, da! Kriste, da!“ je vzkliknil sam pri sebi, čuteč, da mu stopa mrzel znoj na čelo.

Z brezumno naglico je planil iz postelje ter se pričel napravljati. Zmetal je obleko nase, oči zaprte, da ne bi videl prizora; ušesa pa, ki jih ni mogel zapreti, so slišala močno, enakomerno sopenje, neprijetno po glasu in že skoraj podobno smrčanju.

Nato je stopil k oknu, ne da bi se bil ozrl na postelj. Pogledal je na plano. Nič trga ni bilo videti: šola je ležala zunaj, pred širokim travnikom. Pod oknom se je razprostiral velik vrt, poln sadnega drevjčiča, vrtnic in cvetličnih gredic. Velika hladnica je stala spodaj, tik ob plotu, obrasla s trto, neprodinra očem. Zadaj pa, čisto zadaj, se je vlekla velika cesta, bela in široka; prvi šolarji so prihajali po njej.

Preplašen se je umaknil v sobo. Prisluhnil je.

„Vse tiho? Tudi v drugi sobi spe; tudi tam . . . Jernej Cepuder se še ni zbudil; on ne ve, preveč se je napil sinoči . . . Toda: ali nisem bil pijan tudi jaz? Še ona ni bila trezna, milo rečeno . . .“

„Kako je že bilo vse tisto?“

Polagoma, črto za črto, je pričel obnavljati, karkoli se je zgodilo po odhodu od „zlate zvezde“.

„Jerneja Cepudra je metalo na desno in na levo. Neprestano je govoril o mrličih: po mrtvih mu je dišalo, slutnje smrti so ga obhajale . . . Jokal je nad pregreho v literaturi; Blanko je zmerjal, da je zaljubljena v Brgleza. Midva z Blanko sva se smejala . . . Ko smo šli mimo potoka, je hotel po vsej sili vanj, češ, cesta je! Jedva se nama je posrečilo, da sva ga zadržala. Mene je imel za notarja; poljubljaj me je, prisegal mi zvestobo . . . Naposled me je prosil, da naj mu posodim dvajsetak; dal sem mu ga, ker sem bil vesele volje. Blanka je branila . . .

„Tako smo prišli do hiše, do šole. Cepuder je padel pred plotom, padel na vrtu — saj se še vidi, da! tam sredi grede z astrami — padel pred hišnimi vrati. Blanka je dolgo odklepala; saj je bila tudi ona . . . kajpada! Nato, preden je zavlekla Cepudra v hišo, mi je šepnila: — Počakaj! — Čakal sem; prišla je, vstopila sva, jaz za njo, sezut, po prstih. Cepuder spi v prvi sobi na kapeju; zavalil se je kakor klada. Blanka mu je podložila blazino, ogrnila ga je . . . V drugi sobi spe otroci: cel kup! In tu — da, tu sva spala midva . . .

Kaj se je zgodilo? — Da, da, vse pomnim, kakor da bi bilo zdaj . . . Pijan sem bil: nje, vina in spomina. In ona: vina, spomina in mene, Čandra, debeluharja z osivelo brado!“

Ves ta čas svojega premišljevanja je čutil strastno željo, da bi se ozrl in jo pogledal; zdelo se mu je, da je ni videl prav, ko se je ozrl na postelji; bila je prevara, halucinacija pijane glave . . . Tako lepa je bila sinoči: mlada in vroča, kakor je bila nekoč, takrat morda, ko se je darovala grbcu Františku! Kako je znala poljubljati, kakšen je bil ogenj njenega objema! Ko ga je takrat v hladnici pritisnila na prsi, so bile vroče in prožne, skoraj deviške . . . Pogledal bi jo: zdaj spi! Oči so zaprte, ustnice sanjajo v usmevu kakor dvoje ozkih listov rdečega cveta . . . Videl bi njene gole roke, ki so ga oklepale, ko sta ustvarila lepoto . . . Poljubil bi jih: tam med ramo in komolcem . . .

„Ko sva ustvarila lepoto!“ Zakaj so se naenkrat izkrivila usta v grd posmeh? Čemu so se spačila nad besedo? Sinoči je sijala v dušo kakor zvezda z neba; ali se je danes izpremenilo? . . .

„Da,“ si je odgovarjal doktor Čander ob čudnem drevenenju v notranjosti prsi — „danes je vse izpremenjeno, vse drugače. Sinoči

je bil čuden večer: glava pijana, pijano srce. Vino in tisto zagonetno, blazno razpoloženje je razsipalo zlat sijaj; duša je verjela. V pijanosti sklenjeno, v pijanosti storjeno, v pijanosti krasota, v treznosti gnus!“

Z naglo, odločno kretnjo se je obrnil k postelji; zdelo se mu je, kakor da leži megla pred očmi; pristopil je bliže, da vidi.

Težka, spolzka roka je položila nevidne prste okrog njegovega grla. Začutil je, da se mu treso kolena; redki lasje so se zježili na glavi, zobje so zašklepotali od strašne, doslej neznane zavesti o splošni in lastni minljivosti vseh reči, in prvikrat v enakem položaju se je duša v prsih zdajci obtožila, da je storila greh.

Postelja je bila pregrnjena z odejo, sešito iz pisanih koscev sukna, ki so se rezali v kričečih barvah kakor glasna revščina. In odeja je bila obšita z rjuho; ali tista rjuha je bila umazana in raztrgana, tako čudno pikasta ponekod, da je doktor nehote podrgnil z dlanmi ob životu.

Izpod odeje, razodeta skoraj do pasa, se je videla speča ženska, glasno dihajoča, bledih ust, ki so bila suha in napol odprta. Lasje so ležali razpuščeni in niso imeli več tistega židanega svita kakor sinoči; nič več niso bili tako zlati, nego suho in trdo so se šopirili v čudni, zoprno žolti barvi, kakor da se že mešajo z lanom sivine. Visoki lok obrvi se je zdel oduren, trepalnice so leno in brez lepote visele na oči. Vsa polt obraza in rok je bila tuja, sivo-rumenkasta in se je obešala v gubah, ki zdaj niso več govorile o čujoči zavesti, niti o zarji vedrega razpoloženja; sama surova trudnost se je razpregala v zoprno grenkih črtah, zasekanih od življenja, ki ga je Blanka živela. Pod očmi pa je ležala v dveh sinjevkastih progah tema sinočnje noči.

„Ali je ona? Ali ni? Da je v resnici Blanka?!“ je z grozo dvojil Čander. „Je in ni: kakor da je bilo tisoč let od noči do dneva!“

Tiho, neslišno si je primaknil stol; zakaj noge so ga jedva še držale. Naslonil se je s komolci ob kolena, glavo je spustil v dlani; tako je sedel in strmel pred sebe.

„Kako se pogledava, kadar se zbudi? Odšel bi, kar sedaj... A če se ne vidiva danes, bo morda jutri tisti dan. Kaj porečeva, kako se pozdraviva? Na ustnicah smehlaj priskutne vljudnosti, v srcu spomin ustvarjene lepote, hahaha! Moj Bog, zakaj se je moralo zgoditi to srečanje? Ali ni bilo skoraj pozabljeno in dobro: samo včasih, v pijanosti pustih ur se je obnavljal spomin...“

„Nepopravljivo je . . . Prej je bilo napol še lep roman, genljiv in zelo sentimentalen, nič slabši ne od Wertherja ali Zorina; petošolci bi bili jokali nad njim, da sem ga napisal. In če bi bila pri nas akademija za literaturo in umetnost, bi mu prisodila prvo nagrado . . . Pa je prišla ta čudna, začarana noč, in vse, vse, vse se je izpremenilo v ogabnost. Glej, kakšna leži zdaj in spi; sinoči je bila srcu kraljica! Tako nosi človek v duši lepe sanje mimo žrtvenika, ki jih ne more položiti nanj; življenje poteče, žrtvenik se zopet pokaže očem, in tepec si domišlja, da je romantičen junak, ko daruje. Nazadnje pa vidi, da so morale sanje le zato na žrtvenik, ker ni bilo zanje ostudnejšega kraja na svetu. Vse lepe sanje so obsojene v gnus!“

Tisti hip se je spomnil druge reči; sklenil je roke pred čelom.

„Krivičen si, Ambrož Čander; ni je pravice v tvojem srcu! Ne delaj drugim, česar sebi ne privoščiš, ne z dobrim, ne z zlim! Ko se Blanka zbudi — nemara bo čutila do tebe isto zgražanje in isti stud; sinoči sta bila drug drugemu bogova; sinoči je bila lepota, in če je danes ni, si reci: danes in odslej je za resnico mrtva, nič več je ni med nami! — in pozabi. To ni bilo namen reči, da bi prenašal jezo, ki si jo zaslužil . . . In zakaj se nejevoljiš? Nad kom se srdiš? Nad njo morebiti, ki je spala ob tvoji strani, grda in odurna in tudi znotraj ne lepša od drugih — lepa le v eni sami želji, ki jo je nosila, dokler ni prišlo odrešenje tisti lepi in bridki želji — po tebi! Tu je ona in se ti studi; kakšen si ti?“

Kakor da govori v njegovih prsih nelasten in zapovedniški glas, je doktor ubogal povelje; dvignil se je, po prstih je stopil k ogledalu, ki je viselo nad surovim umivalnikom z leseno, rjavopobarvano, povsod že odgrnjeno ploščo, ogledalo s krivim, slabim, umazanim steklom v cenemem pozlačenem okviru.

„Ali so danes zblazneli žarki, ali je znorela luč, ali sem bil jaz nemara slep in neumen vse te čase!“ je zaklical Ambrož Čander sam pri sebi, ko je videl svoj obraz. Pod sivo in zgrbančeno poltjo se je nabrala tolšča v grdih, vsiljivih legah, dasi ni bilo pravcate debelosti. Vse polno beline je raslo med lasmi in v bradi; brke so se obešale klavrno in dolgočasno, usta so se razklepala kakor od starosti, oči pa so kalno in glupo gledale v dan. Vsa postava se je zdela sključena in bolna od skrite, zavratne, nad vse ostudne in izobčene bolezni.

„Tako je!“ se je užalilo doktorju v nemih mislih. „Morda se je moralo zgoditi zaradi golega spoznanja . . . Tam ona, tu jaz;

kdor bi naju primerjal, bi lahko dejal, da je Blanka lepša od mene.“

Ta možnost se mu je zazdela nepopisno bridka in pereča.

„Groza je živeti... Blanka: kako je ostudna; malo sem videl takšnih. A nekoč je bilo drugače; takrat je sijala krasota duše in telesa... Ta odurni usmev! Ali bi se bila takrat tako nasmehnila? In te tope, izmučene črte, ki jih sinoči ni kazala: kakor z bičem iztepene! Ali je že takrat imela takšne črte, kadar je ležala v snu? — Ne, Čander, izgubljeno je in zamujeno, nehalo se je tisti dan, ko si odhajal brez slovesa; in vidva, sužnja, sta to noč preklinjala Boga: govorila sta o lepoti!

„Seveda: streči v gostilni pijancem, dokler se od golega srda nad življenjem ne zavržeš v naročje sušičnega grbca, nositi breme, dokler ne postaneš od zgolj resignacije Blanka Cepudrova, dati se ljubiti karikaturi, kakršna je krepostni Jernej, roditi od nje otroke, leto za letom, da se jih nabere kakor zajcev pod jaslami — to pa med temi ljudmi, v tej temi, kakor brez ene same zvezde na nebu: — kdo bi ostal mlad na duši in lep na telesu? Takšna si zdaj, Blanka Cepudrova, da se te boje oči; in kriva je malodušnost moja in tvoja...“

Nato mu je obstal pogled na stolu z njeno obleko. Črno krilo, ki se mu je videlo še sinoči elegantno in okusno, dasi preprosto in iz ne drage robe, je ležalo zdaj oguljeno, vse svetlo že od dolge noše. „Če bi ga prijel v roko, morda bi videl, kolikokrat je že prešito in prenarejeno,“ si je mislil doktor z izmučenim usmevom. In bluza — kako je bila potlačena, kako navadna, revna in že dolgo neoprana! Tudi šal ni bil čist, niti spodnje krilo ne; v razcefranem robu je oko še jedva razločalo siromašne čipke. Vegasti, oguljeni, z večkrat zvezanimi trakovi so stali čevlji na koncu postelje; eden je bil počen, da je zijal na široko.

„Seveda: mož popiva, plače je malo, ti pa — čemu bi delala, ko nisi bila rojena za takšne reči! Kako ne bi zavrzel tepke, kdor si je obetal oranže s sicilskih obal?“

Doktor Čander je zdajci začutil, da mu prihaja dušno od težkega, zatohlega zraka, nasičenega z izhlapinami vina in z neprijetnim vonjem speče starosti, ki ga je bila soba polna vzlic odprtemu oknu, vonja, ki se je čudno kalil z dišavo rož in resede. Morda ga je ravno ta odurni zrak še živeje spomnil vse ničeve smešnosti njegove slike, kakršna je stala v tem bednem, zoprnem okviru, pred ostarelo, nelepo boginjo davne ljubezni, in sredi teh siromašnih

sten, poslikanih z grobim, kričočim zelenjem, obstavljenih z razbitim, redkim pohištvom in ovešenih s sladkastimi barvanimi kamenotiski, kakršne raznašajo Židje v košarah.

„Štiri krone vse skupaj!“ je menil z zaničljivim usmevom. „Samo tamle — da, zares: srbska umetnost — „Ranjeni Črnogorec“, kupljen na obroke, da priča o estetskem okusu Jerneja Cepudra...“

Ob tem premišljanju je z vročim žarom zahrepenel po eni sami, najsi še tako revni možnosti lepega konca. Začutil je potrebo in pripravljenost, da bi se zadovoljil z najmanjšim patosom in najskromnejšo gesto „v tem prokletem položaju“, obenem z zavestjo, da ne iztisne niti kapljice zaželjenega balzama, pa naj zagrabi tu ali tam.

„Takšnega bi se bil gledal bistrourni vitez don Quijote de la Mancha, da so se mu v pričujočnosti zlahkne Dulcineje de Toboso naenkrat po čudežu božjem odprle oči!“ je vzkliknil v svoji duši.

„Kaj naj storim, o Bog! Ali naj odidem? Ali naj ostanem? Kako bi odšel? Zunaj spi Jernej Cepuder svoj pravični sen; zakaj se nisem napil še jaz do enake pijanosti? V najhujšem slučaju bi bil škandal, in rodoljubi bi me bili pretepli: prav bi se godilo ničevniku! In kako bi ostal! Ako se Jernej Cepuder prebudi, pa pride pozdravljat svojo ženo, in me najde . . .“

Za hip se ga je polastila zoprna misel, da je nadučitelj nemara že vstal, davno že, ko je on, Ambrož Čander, ležal še v trdem spanju, in je prišel v sobo ter ga videl.

„Ali, to ni mogoče,“ se je otresel nadležnice. „Kdo ne bi zbudil takšnega gosta, ako ga najde na svojem posestvu, med stenami lastne hiše?“

V teh minutah mu je prihajalo, jasnost za jasnostjo, spoznanje, da je v resnici že star in onemogel. Kakor po dolgi brezodmorni poti se je zgrudil na stol in prisluhnil težkemu dihanju svojih prsi.

„Zdaj, ko je takorekoč izdrto kopje, se vidi rana, ki je razjedla srce. In to je krivda, ne slučaj,“ je premišljal sam pri sebi.

„Ne le naša volja, tudi naša slabost je včasih v bran usodi, da se ne more izpolniti. Ljubezen je bila usoda; gorje mi, ki sem bil s slabostjo močnejši od nje! Iz slabosti teče gnus kakor gniloba iz mrliča . . . Da bi bila vsaj Blanka kriva, le majčkeno sokriva z menoj! In ona ni . . . Ali je pisano v naravi, da pridi samica k samcu, ali da naj samec osvoji samico? Zakaj sem grešil nad njo?“

Že je bil zopet na poti k postelji, da jo vpraša:

„Ženska, povej: kakšen čudež je bil takrat v tvoji duši? Kakšen blagoslov je bil v tvojih očeh, da tolikanj trpi grešnik, ki ga v svoji plahosti ni sprejel, niti zaprosil?“

Toda obrnil se je. Mehanično, brez pomisleka in brez strahu, ne da bi si predstavljal srečanje z Jernejem Cepudrom, ki je mogel biti že pokoncu, je vzel zmečkani slamnik ter odprl vrata v drugo sobo. Tri posteljice so stale tam, revne in razmetane; šestero otrok je počivalo v njih: trije dečki, ki so še spali, najstarejši morda petnajst let, in troje deklic z rumenimi lasmi; najmlajša, čisto majhna še, je že čula. Pogledala je, splašila se tujega moža in zajokala z drobnim, žalobnim glasom.

Doktor Čander je stopil hitreje. V prvi sobi je ležal Jernej Cepuder, ves takšen še, kakršnega je Blanka položila, pijan in nesnažen, smrčeč z odurnim, zoprnim smrčanjem. Slabi zrak, ki je ležal v sobi kakor gosta snov, je pritisnil doktorju na prsi, da se mu je zavrtelo pred očmi.

Na hodniku ga je srečala debela, umazana dekla s podvezanim krilom in hudobnimi, bistrimi očmi, ki so gledale izpod nizkega, okroglega čela. Trenotek nato je stal na vrtu.

Obča trudnost, slabost, ki je prihajala od pijače, in žarko jutranje solnce, ki je lilo čez grede, ga je prevzelo s toliko silo, da je razmahnil z rokami, čuteč, da se zdaj zdaj zgrudi na tla, če ne najde opore. Takrat je zazrl hladnico, ki je vabila z gostim zelenjem. Obrnil se je k njej; vhod je bil ozek, visoko vinsko listje se je doteknilo lic ter se prhutaje strnilo za njim, ko je vstopil. Kamenita miza je stala v hladnici, kroginkrog mize surova klop iz deska.

Doktor Čander je sedel kakor svinčena gruda in v svoji smrtni trudnosti zaspal še tisti hip.

(Konec prihodnjič.)

Pesem.

Ne ptičk, ne vetra,
ne klicev zdaj:
molčanje božje
na vekomaj.

Dve goli duši,
dvoje otrok,
klečita v travi
sklenjenih rok.

V očeh blestenje,
in več ni ur,
v strmečih žarkih
drhti azur.

Ne ptičk, ne vetra,
ne klicev zdaj:
molčanje božje
na vekomaj . . .

Vladimir Levstik.

Julij Słowacki.

V Švici.

Ob stoletnici pesnikovega rojstva poslovenil Vojeslav Molè.

Ta prevod je posvečen Tebi, Ela!

VIII.

Kjer v belem snegu krone gor žarijo,
tja skupaj pojdeva, nad smrečje, bore;
tja pojdeva, kjer zvončki čred zvonijo!

Kjer v mavrične zavila se kolore
je Jungfrau, solnce pod seboj pustila;
kjer jelen v megli preletuje gore;

kjer v žalosti razvita orlov krila
leteče s senco polnijo oblake:
tja s tabo pojdeva, o moja mila!

A če ne vrneva se z gore take,
ljudje pomislijo, da družba vzela
duhóv je naju, dvignila v oblake;

da sva na zvezdnem lancu se povzpela
in poletela v dalj s plejad grmado.
Le gorska voda nama bo vzšumela
in v dol zbeži z blestečih solz kaskado.

X.

A bilo préveč vonjev je ciprese
in préveč barv, ki v rožicah bleste se;
in že hotela naju je ljubav zavesti —
še vem: pod slapom v jutranji prelesti
bilá sva sama — duš nič strah ne mami —
nad knjigo polno grenkih solz, s solzami.
Tu duh nekak je šepnil mi v ušesa,
naj s knjige se ozrem na njena lica.
Kot angel, ki zapustil je nebesa,

Opomba. Celotni prevod pesnitve izide v moji „Poljski antologiji“.

V. M.

je slušala . . . Prozorna rdečica
 ji zlila žalost na obraz blesteči;
 še zdaj ne vem, kako se je zgodilo:
 poljubil sem jo v ustnici žareči,
 in tu, na mojih rokah, srce bilo
 je njeno, bisere oko rosilo.
 Tu naglo v kodrih jasne je kaskade
 premešalo se nekaj in ureklo;
 na naju vsulo se je celo peklo
 vodé, meglé zakrile svet so nama —
 Odsihdob nisva čitala več sama.

XI.

Odslej redkeje zrl sem nje nasmeh,
 vsa tožna, tiha, bela je bledela.
 Iskala v sencah skritih je utehe
 in nad potoki rože v vence plela;
 pri slapov včasih lutnji uglašeni
 postajala je; njen obraz spuščeni
 bil žalosten je; sama kje na strani
 roké na beli vrat si je ložila,
 kot da boji se in kot da se brani.
 Zazrla kdaj se v nebno je višavo
 kot golobica, ki v potoku pije.
 Blodila s stopnjo prosto je, sanjavo
 in brhkost lastovic je izgubila,
 nedolžnost čista celo je ovila.

XII.

Zroč takšno jo, sem hotel se braniti;
 dejal sem: Ljuba, kot je Bog v nebesih,
 vse moraš iz srca mi odpustiti;
 zakaj vsegá le lilija je kriva.
 Glej, včeraj v vrelcu si, ki v šumu sniva
 na jasni loki, vrat in óbraz mila.
 A tam za tabo blizu kot devico
 služabno, čakajočo te s tenčico,
 sem liljo zrl; v jasnosti divni, beli
 je čakala, da prideš iz kopeli.
 Zroč vaju takšni združeni v beloti,

sem mislil, da speč sanjam o lepoti
 nebeških angelov; ves zadržtel sem,
 za droben listek le en sam prijel/sem,
 ta listek druge listke je preganil,
 nastal je šum — zbežala si s potoka,
 tako prestrašena se v beg spustila,
 da z grudjo cvetu steblo si zlomila;
 in počilo je kmalu deblo cveta
 in pala lilja je, od tebe zmeta.
 A cvetu bil enak je po beloti
 obraz moj, v mislih o vsej tej krasoti.
 Ah, zjutraj tam, kjer v skalah slap se skriva,
 bil nisem kriv — le lilija je kriva.

XIII.

Plamtela vsa je kot dehteča mira
 in nevede je cela plamenela.
 Postala globlja sta oči safira,
 belota je naročja bolj blestela,
 a senca v divnem ognju so gorela,
 da so na njih venele vse plavice.
 Kot materam tožeče se device
 je tožila se zvezd molčečih morju,
 ko mesec v sen se ziblje na obzorju,
 ko govori ljubeče s cveti duša,
 zamišljena iz lastne misli sluša . . .

XVI.

V trenutku, predno mesec se prikaže,
 molče vsi slavci pod vrtov oboki,
 vsi listi brez šelesta obvisijo
 in tiše dišejo studenci v loki,
 kot da ta zvezda nekaj vsem ukaže,
 pogovori se o čem tihem s svetom
 in z vsakim slavcem, z vsakim listkom, cvetom.
 V trenutku, kadar z mavrico srebrno
 z obzorja Dianin blede prstan vzhaja:
 takrat vsi slavci spet se razječijo,
 vsi listi na drevesih zašumijo,
 iz vseh studencev jek stekleni vstaja.
 V trenutku takem plačeta dve srci

in kar je odpustiti — odpustita
 in davnost s pozabljenjem opojita.
 V trenutku takem jaz in moja mila
 sedela sva na svojem pragu selskem,
 o angelskih rečeh sva govorila . . .

XVIII.

Doline, gaji, loke, rek šumenje!
 O ne prašujte me po tej edini!
 Solzé mi branijo vse govorjenje,
 a v govorjenju se budé spomini:
 spet vidim jasni, sinji pógled njeni:
 usmiljenje začne se v njem buditi;
 zrem usta: hočejo me poljubiti;
 drhtim — spet sem v omotici ognjeni.
 Ne vem več, kam? kje naj solzé zakrijem?
 kje naj s samoto temno se ovijem?
 Stojim ves bled in nje poteze rišem
 in nje ime na vlažni pesek pišem;
 in zablodim med rože in ciprese
 kot človek, ki zaklad mu vzela beda
 in ki zblaznel je in plačoč poseda,
 kjer urne na grobeh se žalostijo,
 misleč: morda o njej spregovorijo.

XIX.

Pod okni mojimi stoji fontana,
 ječi v neskončnem šumu plakajočem:
 stoji drevo, kjer v zboru v noč pojočem
 živijo slavci; šipa okovana,
 ki v njo ozira blede se Dijana
 in moje čelo s tožnim bleskom mami.
 Budijo me zalitega s solzami
 drevo in mesec, ta in ta fontana.
 In vstajam bled, skoz okno se oziram,
 poslušam plač pri plaču nad dolino,
 ječijo slavci, voda spe v daljino;
 o njej mi govore. — Srce odpiram,
 v molitvi misli smrti si želijo
 in sahnem, venem — in, ah, ne umiram . . .
 Vsak dan fontane s plačem me budijo.

Povest Ivana Polaja.

Podlimbarski.

(Dalje.)

20.

raznik sv. Petra in Pavla je bil poslednji dan mojega bivanja v Moravanu. Zgodaj v jutro sem vstal in odjahal. Prejšnji dan smo imeli ploho, nato hladno noč in za njo krasno jutro jasnega obzorja in čistega zraka. Lepe so jutranje ure na bistrem konju, ko človek dirja iz meglenih mrakov kraj širokih plasti zorečega klasja in pokošenih travnikov mlademu solncu kakor svoji sreči naproti. Žitno klasje kima višnjevemur nebosklonu in drevesno perje namigava žarkemu solncu, v katerem se iskri lesketajoča rosa. Zdi se, da vse govori in lepeče v polju: rosa z živalco, živalca s plevelom, plevel z žitom. Pri tem vse ponižno in vdano zre kvišku, veselo trepeče, namigava nekaj materi zemlji in dete, podobno rdečemu maku, gre za delavno materjo po stezi med bogatim žitom, skrito kakor med hladnim zidovjem ozkih ulic. Jaz in konj, oba sva bila v najboljšem razpoloženju. Mene je bodrila vesela zavest, da jutri pojahamo na Dunaj in pojutrišnjem dalje v novo postojanko, konja je dražil vonj kraj poti zorečega ovsenega latja, pomešan z vonjem v plohi skaljene in v zgodnjem solncu se poteče reke. V takšen čas se spomni meščan, kako ga je tisočletna kultura oddalila od prirode in ga potisnila z zelenih livad med grmadno zidovje, pa hiti na kolodvor, da uide mestnemu kamenenemu morju in stremi ven h kmetom, ki jih toliko prezira kolikor oni njega, pod njih milo nebo, kjer si za par ur kratkočasje pokvari nežni želodček za teden dni. Do devete ure sem objahal že vse tri zunanje postojanke ter obračunal z župani.

Na povratni poti sem ob solnčni pripeki obračunal tudi sam s seboj, poglobivši se v trudne misli, ki so mi živo naslikale vso mojo moravansko dobo od prehoda čez Karpate do današnjega dne. Mnogo razočaranja sem doživel in dosti novih ljudi sem spoznal. Zopet je preteklo nekaj mesecev truda in naporov, a vse skupaj je pusto brezdelje, ki nikomur ne koristi, kakor je razlagal Križan na Dunaju.

Že blizu Moravana sem zapazil na tisti loki, kjer bi se bil po zimi kmalu utopil, Bala v praznični obleki, nosečega culo pod pazduho. Zadržaval sem konja v počasnem koraku, da bi se mi možak na ozki poti laže ognil in bi izpregovoril s starim znancem dobro besedo. Pa kako sem se zavzel, ko je kraj poti obstal in se mi umaknil. Zazrl sem se vanj. Njegov obraz se je v kratkem času, kar ga nisem videl, zelo postaral, ves razdejan je bil kakor človeku, ki več dni ni spal, ustnice so mu podrhtavale in iz oči so mu lile solze. Spomnil sem se, da je že jako dozorela Žerjavova ženitev s poštarico in da ima biti na današnji praznik prvi cerkveni oklic. Razumel sem, odkod one solze, odkod prihaja muka človeka, pri katerem sem našel globoko srce in zvesto ljubezen. Pa ni mogel strpeti, da bi mu radovedno, čeprav sočutno zrl v njegovih sedmero žalosti. Odvrnil je oči v jarek in jaz sem jahal mimo. „Zdravo, Bal! Potolažite se!“ sem mu zaklical sočutno. Dosti sem bil že videl otroških in ženskih solz, pa nobene me niso tako genile kakor te Balove. Postaren mož — in joka, joka za srečo sveta! Ponujal je svoje široko srce ženski in ni hotela, ponujal ga sinu in ni hotel. Prepričan sem bil, da je poštenjak še vedno zaljubljen v svojo Heleno in mu je neznosna misel, da njegova nekdanja ljuba, mati njegovega sina, stopi že v drugič brez njega pred oltar. Zaboli ljubezen človeka, ali da bi toliko let ne zarjavela, tega še nisem videl.

Zadirjal sem proti mestu, hoteč se iznebiti vtiskov neljubega prizora. Ko sem se nahajal med prvimi nizkimi hišami, je bil Bal že pozabljen. In razveselil sem se z besedami: Odideš, moj Polajček, iz tega osjega gnezda in potem naj ga poplavi potop! *Après moi le déluge!*

In potop je nastal, še preden sem zapustil Moravan. Še eno presenečenje, osramočenje in osmešenje me je čakalo tam.

Precej sem šel po pošto, poslednjikrat v Moravanu. Hotel sem se kar v poštni pisarni posloviti s poštarico, pa gospa je šla v cerkev in sama odpraviteljica je bila navzočna. Zato sem se odločil, da grem k njej v stanovanje. Poštarica je imela pač svoje slabosti, po drugi strani pa sta jo dičili gola dobrota in priljudnost. Ako ima moškega rada in si ga hoče prilastiti po zakonu, da bi se nihče ne spotikal — hvalevredna stvar. Olika in dober ton sta zahtevala, da odidem od nje v lepem miru božjem.

Tedaj se je pripetilo nekaj, kar priča, kako sem bil takrat še zaupljiv, preprost človek, čeprav sem se v drugih slučajih smatral

za celega modrijana. Sram bi me bilo tiste zaupljivosti in preprostosti, toda baš ti lastnosti sta znak dobrega srca.

Ob enajstih so šli ljudje iz cerkve in takrat sem se napraviljal h gospe. Nadel sem si na moč vljudno fizijonomijo, ozrl se preko dvorišča na tista znana okna, pri katerih sem tolikrat videl Albino. Ali kaj je to? Temen damski klobuk se giblje pod mojim oknom, kratek hip se guglje in izgine, potem slišim lahno drsanje noge v moji veži, lahno trkanje... „Noter!...“ Moja svečana fizijonomija se je na mah umeknila izrazu presenečenja, ker v sobo je boječe stopila moja dunajska znanka — Elvira. In kakšna je bila! V lice zanimivo bleda, kakor bi bila poprej dva dni duhala kafro, stisnjenih ustnic, kakor bi siloma zadrževala zasmeh nad svojim položajem. Njeni nasmešljivi pogledi so motno zabežali po moji sobi, kjer je stalo par zabojev, zbitih iz surovih desk, ter čakalo, da spravim vanje vse križem razmetane pisarniške potrebščine.

Resnobsno in mehko je izpregovorila: „Oprostite mi, gospod Polaj, da sem prišla k vam po podporo!“

„Kakšno podporo! Kaj —“ sem lepetal v nedoumenju.

„Saj vidite, kako je.“

Razširil sem oči, pogledal po njenem polnem telesu. Bog, kaj to pomeni! Ženska se je kazala, kakor se pravi, v gotovih okoliščinah. Preočito se je to že javljalo na njenem stasu, dasi sem pogršel na obrazu tistih odurnih znakov nosečnosti. Lice se mi je raztegnilo, ko sem se zavedel te neprijetnosti.

„Ali mislite, da sem vas jaz spravil v takšno nesrečo?“ sem vprašal iz omotice.

„Gotovo. Kdo pa drugi!“ je odvrnila z nasmešljivo resnostjo. Naslonila se je na zid in skozi svojih sedmero žalosti je sočutno zrla name. Zdelo se mi je, da se je njeno sočutje srečalo z mojim usmiljenjem.

Udarilo me je nekaj v glavi, kakor bi se bil tam užgal vulkan. Bože mili, ni še dosti skrbi, nadlog in bede, zdaj pa še to očetovstvo! Kje naj vzamem denarja, da jo preživim v kritičnih dnevih in odgojim otroka! O Polajček, Polajček, ali ti je trebalo še tega? — Tako mi je gomazelo po možganih.

„Sedite, gospica! Gotovo ste trudna,“ sem rekel.

Sedla je na zabojo, pa je precej vstala, rekoč: „Ne utegnem, moj brat me je spremil in me čaka na ulici.“

„Pa bi ga bili k meni privedli.“

„Ni hotel, sram ga je.“

Bolje je tako — sem si mislil — itak bodo še sitnosti ž njim in morda tudi s kakšno sitno taščo. In ves zmešan sem rekel: „Sicer nisem bogat človek, a pomorem vam, da v bedi ne ostanete brez podpore.“ Podal sem ji desetgoldinarski bankovec, kar je bilo za moje razmere precej denarja. „Tu imate za zdaj, pozneje — čez štirinajst dni mi pišite, moj naslov vam bo itak znan. Nekaj si lahko vedno pritrgam za vas.“

Njena zunanjščina je prepričala in me genila. Kako bi se ne usmilil deklice sedaj, ko se mi je smilila takrat v dunajski prodajalnici! Ostrašila pa me je neka nedostojnost in nespodobnost, ki se je izražala v njenih pogledih in kretnjah, ko je odhajala. Sirota je v takšnem nesrečnem stanju, a je prenaša s toliko porogljivostjo, s cinizmom, bi rekel! Moj Bog — je zajeknilo v meni, ko je Elvira hušknila mimo mojega okna — to je pokora, to je maček, pred katerim me je svaril naš zdravnik, predno sem šel na Dunaj.

Elvirin pojav me je potrl. Pošteno, kavalirski sem se vedel v Moravanu; menil sem, da sem ugleden in spoštovanja vreden mož, pa glej, tu pride z Dunaja bitje, ki javno nastopa proti meni in me pozivlje na odgovor za moje dejanje. To obremenjeno bitje pravi Moravancem, kako nečist je oni, ki je hodil za najčistejšo moravansko deklico. Pred takšnim očitanjem bi se človek najraje pogreznil v zemljo, da bi ne trebalo pogledati v oči poštenim ljudem in onim, ki se smatrajo za poštene, ker ne vidijo bruna v svojem očesu. In ponižal sem se globoko doli med one, ki vidijo tisto bruno. Za vse banalnosti, ki sem jih pričinił ženstvu, je prišla osveta v osebi Elvire. In radovoljno sem hotel vzeti novi križ na rame. Takrat še nisem bil čital Tolstega „Vstajenja“, prišlo je na svetlo šele kakšnih devetnajst let pozneje, no, kakor izpreobrnjeni junak onega romana sem začutil v sebi tolstovsko usmiljenje do Elvire. In vse sem preračunil, kako si uredim življenje, da mi bo mogoče skrbeti za otroka in ga odgojiti v krščanskih načelih, tako da mi ničesar ne bo očitala vest.

K poštarici nisem šel, ker me je bilo sram stopiti prednjo. Napisal sem ji listek, v katerem sem izrazil obžalovanje, da se zaradi obilnih poslov pred odhodom ne morem osebno zahvaliti za njeno gostoljubno streho.

Opoldne sem si dal prinesti obed domov: dokler straši Elvira po Moravanu, si nisem upal na dan, ker popolno vendar ni bilo moje usmiljenje. Po obedu sem začel spravljalati svoje stvari v zaboje.

Tedaj se je pripetilo, da sem se ozrl na ulico in se mi je tam pojavila nova oseba. Z Žerjavom je šel preko nameštja moj dunajski prijatelj Križan. Po eni strani sem bil vesel rojaka, da je bil mož beseda in je prišel, po drugi strani mi ni ugajalo, da je došel baš ta dan, ko ne utegnem, da bi se kaj dosti pogovarjal z njim. No, moj dunajski rojak in prijatelj me niti posetil ni.

Začel sem premišljevati, čemu je prišla Elvira v Moravan, ko bi mi bila lahko pisala, kako je, in me prosila podpore. Sebi bi bila prihranila težavno pot, meni pa sramoto. In ker je z njo prišel tudi Križan, Žerjavov prijatelj, se mi je vrivala misel, da mi je to osramočenje povzročil Žerjav, da se je Elvira po njegovih nagibih in nasvetih pokazala v Moravanu.

Skoraj celo popoldne sem pospravljajl ter polnil zaboje in kovčege, pripravljajoč se na odhod. Mnogo sem premišljeval pri tistem mehaničnem delu o svojem novem položaju in skoraj sprijaznil sem se z njim. Občutki očetovstva so mi bili novi, in meni vse novo laska. Moja domišljija se loti vseh mogočih predmetov, vsakega obere do kosti in do lastne onemoglosti, kakor zapusti čebela ajdovo njivo šele tedaj, ko si je do onemoglosti naložila sladke hrane. Tako se je začela takrat sukati okoli mojega prihodnjega sina, ker le sina sem pričakoval. Elvira je v mojih premišljevanjih ostala daleč zadaj. Gotovo pomoč sem ji bil obljubil za neki čas in moralno podporo dobi za vse življenje — tako sem modroval, — ali z njene temne ženske poti je ne morem dvigniti na svojo svetlo moško pot; takšne ženske naj si jemljejo Tolstega papirnati junaki, kolikor hočejo, jaz imam z njimi samo usmiljenje, a zakon z njimi mi ni po okusu; no, z bodočim sinom sem zadirjal v daleko prihodnost kakor žrebec s privezanim Mazepo na široko stepo in dirjal sem z njim preko detinstva in mladeništvu v zrelo moško dobo, kjer naj moj sokol postane, kar hoče, škof ali hofrat, samo vojaškemu stanu se ne sme posvetiti, čeprav bi do tedaj vpeljali še svetlejšje uniforme. Ali moj Polajček ni dolgo užival sladkosti očetovstva!

Baš sem bil preresetal vse, kar je spadalo k stvari, in napravil takorekoč končno piko za svoja premišljevanja, ko vstopi Žemlička in mi javi, da me kliče kapetan k sebi.

— Vraga, morda me je šla tožit za alimentacijo! I saj jo zadovoljno plačam. Neumno dekle! Ne ve, da me za zdaj ne more pritisniti s tožbo, ker od moje borne plače mi ne smejo odtegniti ni enega novčiča. Ampak osramotiti me hočejo. Počakaj, renegat!

Ali ne veš, da se ne sme devati prst med duri in podboje? Ali še nisi slišal, da gre vrč toliko časa na vodo, dokler ne počí? — Tako sem se jezil, gredoč h kapetanu.

O, neumen človek sem bil takrat, da nisem spoznal vsega položaja že tedaj, ko je izpregovorila Elvira prve besede!

21.

Kapetan mi je govoril: „Žal mi je, da sem za nocoj dovolil tolikim možem prost izhod do enajste ure. Nisem mislil prej o tem, da imajo Moravanci danes svoj ‚kiritag‘ in gasilci svojo zabavo pri Prohazki. Nocoj se bo pilo vse vprek in lahko pride do rabuke, kakor se je že večkrat zgodilo pred našim odhodom, da so se fantini za slovo spopadli z vojaki. Naši ljudje so sicer mirni, no, fantinom so dosti kalili vodo in vse je mogoče. Svojega dovoljenja nočem preklicati, ali nocoj treba paziti na red, da ne zavlečejo škadrona zopet v novine. Ukažite službujočemu podčastniku, naj hodi do enajstih s patroljo od gostilne do gostilne, ob enajstih pa naj pomete vojaštvo domov. In vrhutega vi, ki itak hodite k Prohazki večerjat, pazite na vojake, ako se udeleže tam zabave.“

Kapetanova skrb in previdnost je bila upravičena, ker dan cerkvenega slavlja je imeniten, naj bo že nemški „kiritag“, madjarski „buču“ ali slovaške „hodi“; zahteval je že povsod svoje žrtve. Nekaj let poprej so madjarski fantje ubili na svojem „buču“ našega vojaka.

Rad ali nerad, zvečer sem moral k Prohazki. Stopil sem na gostilniški vrt, ves razsvetljen in okrašen. Svoje korake sem nameril proti kotu in prisedel k našemu zdravniku, ki je sameval pri mizi. Domišljeval sem si, da gleda in kaže ves svet name, in le površno sem pogledal na ta svet.

Na vrtu je bilo hrumno in veselo. V sredini pri dolgi mizi, na kateri so stali trije veliki šopki cvetic, je sedelo veljaštvo in prvaštvo, zbrano, da proslavi zaroko nadučitelja Žerjava z gospo poštarico. Slavljenca sta sedela na odličnem mestu in nista kazala tiste živahnosti kakor ostalo omizje, ki je živelo nocoj na njen račun. Sicer pa za to družbo še ni prišel čas prave živahnosti, ker baš je bila zatopljena v slasti brezplačne večerje. Zato je bil po drugih vrtnih prostorih tem večji vrišč. Žerjav je plačal za ognjegasce in pevce deset sodčkov piva, kar je vzbudilo vseobče navdušenje in glasne neubrane pesmi. Tu gostje večinoma že niso sedeli pri mizah; nekateri so stali v gručah in prepevali, drugi so kegljali,

mного pa je bilo takšnih, ki so pohiteli na plesišče, kadar je od tam zabučala godba. Za plesišče je izpraznil in preuredil Prohazka svoje gostilniške sobe, ki so se nahajale baš za mojim hrbtom, tako da so plesalci vreli mimo mene.

Z zdravnikom sva se pogovarjala o novi postojanki in o jutrišnjem oseminštirideset kilometrov dolgem pohodu. O novi postojanki je imel zdravnik visoko mnenje — pomislite: Gumpoldskirchen blizu Dunaja ob južni železnici, vinoroden kraj in kar je bila zanj glavna stvar: ondotni občinski zdravnik je veljal za nesposobneža in ni bil priljubljen pri prebivalstvu. Civilne prakse bo dosti! Doktor s svojo mislijo že več ni bil v Moravanu. Tudi jaz sem se veselil novega kraja, kjer sem nameraval prositi kratkega dopusta v domovino. O Moravanu sva govorila kakor o stvari, ki je že daleč za nama, in nobene dobre niti nisva pustila na njem.

Ob novih načrtih za novo življenje bi se bil odobrovoljil in pozabil občutke, ki so me mučili celo popoldne, da nisem zdajci zagledal nedaleč od sebe Elvire in Križana. Zdelo se mi je, da se za rame drugih gostov skrivata pred menoj. Na mah sem postal slabe volje: Elvirina navzočnost me je potrla. Kako da se ne sramuje na javni veselici razkazovati se ljudem, zakaj se ni nemudoma povrnila na Dunaj, ko je bila opravila pri meni svoj posel? Pa kje je njen brat? Morda sedi kje drugje na vrtu, med mladimi ljudmi, ki jih ne poznam vseh. In zakaj me Križan ni posetil? Zarad tistega borega desetaka, ki sem mu ga bil posodil na Dunaju? Takšen majhen dolg naj bi razdril prijateljstvo! Tako sem premišljeval, neprestano zroč na ono dvojico. Ko je bil Križan opazil, da sem ga našel in spoznal, se je začel muzati in režati proti moji mizi. Zasmehovanje in prošnjo za odpuščanje, oboje sem bral na njegovem režečem se obrazu. In neka težka sumnja, neki žgoči dvomi so mi začeli vstajati v duši.

In glejte čudež vseh čudežev! Ko sta se bila napila in najedla, sta se dvignila in lahkokrila kakor Amor in Psiha sta hitela na plesišče. In takrat sem izprevidel, da je Elvira čisto normalnega stasa kakor najnedolžnejša devica. Tedaj mi je lezla mrena z očesa. Z izgovorom, da moram pogledati, če se nahaja kdo vojakov na plesu, sem stopil k oknu, odkoder sem videl v plesno dvorano. Križan, ta kranjska živina - žival, topeča se v dunajskem barabstvu, in Elvira, ta dunajska „devica-ovčica“, sta se podila v brzi polki. Jasno mi je postalo, da si je Elvira na umeten način naredila tiste široke obsege, ki so me genili k milosrčnosti, in da sta ta dva na

moje stroške sporazumno napravila prijeten izlet v Moravan. Iz vsega grla sem se zagrohotal tej z vsemi mazili namazani dunajski dvojici, ki se ni več vrnila na vrt, ampak jo odkurila na kolodvor k dunajskemu vlaku. Hudomušno zasnovana, neumestna šala se jima je posrečila in obnesla. Nikdar nisem zvedel, je li imel tudi Žerjav pri njej svoje roke. Smatral sem ga sposobnega za vsako ničemnost, tako zelo sem ga zaničeval. Bil bi te umazane cunje lahko gnal pred sodišče, no, to bi ne bilo kavalirski.

„Trebalo bi posebnih sodišč, da nas varujejo ne mamečih ženskih pogledov ter zapeljivih oblek, pač pa ženskih zvijač in prekanjenosti v vedenju in dejanju,“ sem govoril zdravniku, ko sem sedel zopet pri njem. „Moški je vedno na škodi in vedno mu očitajo: Ti si kriv, ti si zapeljivec, ženska pa je zapeljana ubožica, nedolžna žrtev. Pa to ni vselej res, večinoma je baš narobe res. Največkrat je kriva ženska — sodnik in izpovednik to vesta. Toda moška viteška narava rahlo prikriva žensko krivdo, dasi bi trebalo včasih ostre obsodbe.“

Zdravnik je mislil, da govorim o poštarici, ki je nekako poparjena sedela med Žerjavom in Klicem, kakor bi težko pričakovala konca teh nepotrebnih in dolgočasnih slavnosti. Mahnil je z roko, rekoč: „Moravske razmere me toliko zanimajo kolikor pepel, ki se utrne od smotke na mojo obleko. Iztrkam ga in dobro. Dunajska pokrajina na jugu Donave je zelo ljudnata in bogatejša nego to suho in peščeno Moravsko polje, tam je dosti zrelih in bogatih deklet, ako se hočete ženiti.“

„Lepa hvala!“ sem odvrnil.

„Oj, kakšno vino tam raste! In praksa — o jeha! Trg je velik, 2000 prebivalcev in to gnezdo jih šteje 800.“ Čez nekaj časa me je vprašal: „Kaj pa jutri večer na cesarskem Dunaju? Porogovilite ma'o, a? Ni ga mesta, kjer bi se laže preganjala melanholija. Ne škodila bi vam fizična perturbacija, pošten sunek v vašo premirno prirodo. Veste, takšen sunek —“

„Jutri zvečer pojdem spat ob deveti uri. Dunaj je velika tovarna laži in prevar. S sladkimi besedami se nam prilizuje ta ohola podonavska pohotnica, da tem več izžme iz nas, v srcu pa nas smatra za svoje sužnje. Niti ene slovenske srednje šole nam še ni dala ta moderna Sodoma. Potem pa očitajo našemu ljudstvu zaostalost v naobrazbi. Oh, ta Dunaj! Vse so znesli tja in mi smo slepi in nismo izpregledali, odkod so znesli.“

Zelo nataknen in nervozen sem se zdel zdravniku in s svojega zdravniškega stališča je pripisoval to okolnost mojim umornim poslom poslednjih dni.

Čim bolj je napredovala noč, tem bolj je hrumelo veselje, tem več so vrveli gostje mimo mene na plesišče. Mimo Žemličke in našega sedlarja s svojo ženo ni bilo na zabavi nobenega vojaka; moje nadzorovanje je bilo nepotrebno. Žerjav je šel samo dvakrat plesat s svojo nevesto. Gredoč s plesa je stopila gospa k moji mizi ter povabila zdravnika in mene, naj prisedeva k njeni družbi, kar sva odklonila z izgovorom, da je že pozno in morava kmalu oditi, ker jutri zjutraj treba vstati ob treh. Potem je podala obema roko in se je poslovila od mene s posebno gorkimi besedami, kar mi je dalo povod k novim mislim.

„Kakor je videti, vaša zadeva z Albino ne kaže slabo. Dajte, požurite se, poprimite se!“ mi je ponagajal zdravnik.

„Nočem. Sam poživim, sam umrjem, sam pojdem v nebesa,“ sem odgovoril, ponavljajoč nekega Jurčičevega junaka.

Ob enajstih sva plačala. Na plesišču so zaigrali kadriljo, zato je bil vrt skoraj prazen, le prav zadaj v nekem kotu so gulili štirje možaki tarok in na kegljišču je bobnalo, pokalo in vriščalo. Pri veliki mizi sta samevala Žerjav in poštarica, ona zamaknjena v premišljevanja; on je govoril vanjo, kakor bi jo skušal obodriti, razvedriti in ji pregnati bojzljive misli. Ko sem se zazrl v njen zasenčeni obraz, sem se spomnil Bala in Tegla; oba sta mi proročevala, da nikdar ne postane Žerjav njen soprog. Po njeni slabovoljnosti sem sodil, da so se godile v poslednjih dneh za kulisami, meni nevidno, stvari, ki so napolnjevale s strahom in skrbjo gospenje srce. Noč je bila topla, brez oblaka; v moreče vroče struje, ki jih je pustilo poletno solnce v razpaljenem vzduhu, je pribežala semintam z Morave hladna strujka poživljajočega svežega zraka; uveljavljala je naposled noč svoje hladilne moči. Na jasnem nebu so migljale redke, zelo svetle zvezde, znamenje, da bo jutri ugoden dan za pohod, krasen dan za one, ki odneso lahko srce iz Moravana.

In zdajci je stopil Bal — nič ne vem, odkod se je vzel — k zaročencema. Pohlevno je pristopil s kozarcem, napolnjenim do polovice, resno se je zazrl v dvojico, kakor bi ji hotel čestitati in piti na njuno zdravje; tako umiljeno, krotko in ponižno pristopi duhovnik, da pokropi in blagoslovi. V meni se je zbudila neznanska pozornost, ko se je poštarica, strmo gledaje na nekdanjega ljubimca,

naslonila ob Žerjavovo ramo. Lasje so mi vstali na glavi. Kaj poreče Bal, kaj onadva! Kako se konča ta mučni prizor!

Zadrhtele so Balu mišice na čeljustih in z močnim glasom je izpregovoril: „Vse ti odpuščam, Helena! Bog ti daj srečo in najinemu sinu!“ Za hip je umolknil, blaženo in solzljivo vpirajoč pogled na nevesto, ki je prebledela in osupla izpustila ženinovo ramo. Menda je ni tikal, odkar sta se razšla. Vstala je, pa samega strahu se ni mogla geniti, ni mogla izpregovoriti. In Bal je nadaljeval: „Ne boj se, duša! Hvaležen sem ti za tiste ure blaženstva, ki sem jih užil pri tebi pred triindvajsetimi leti, zato te pijače ne dam tebi, ampak ta tvoj intrigant naj se je napije.“ Rekši je brizgnil tekočino Žerjavu v obraz.

Ni mi popolnoma jasno, kako se je vršila stvar po Balovem naskoku. Nastal je hrum kakor v ulju, če pokadiš z žveplom vanj. Stal sem zdajci v gneči ljudi, ki so od vseh strani priskočili k ranjenemu Žerjavu in omedleli poštarici. Prva sva bila z zdravnikom pri njiu. Doktor je imel opravka z Žerjavom, meni je podal Žemlička steklenico sveže vode, da namočim brisačo in jo ovijem gospe okrog glave; neka dama ji je odpenjala vratnico in jopo. Potem so me odrinili od moje gospodinje in stal sem v gruči strmečih ljudi, sam razburjen do skrajnosti.

„Sam je stopil naravnost k orožniku, ga že ima!“ je zavpil nekdo, ki je stal na mizi in krilil z rokama po zraku.

„No, kaj sem vam pravil,“ je blizu mene razlagal voznik Štefi, „ali vam nisem pravil, da se ta dva nikdar ne dobita v zakon? Tisočaki ne dajo. O Bal, to je človek! Pa zdaj je propadel na veke.“

„Pa kaj je bilo tisto, kar mu je brizgnil v obraz?“ je vprašal nekdo.

„I kaj bo drugega . . . hudičevo olje.“

Tako se je končalo moravansko proščanje. Zaročenca so spravili z veselicega prostora v stanovanje, v bolniško posteljo. Vso tisto noč sem slišal ropotanje po veži in stopnicah: to so hodili ljudje k Žerjavu in oba zdravnika, naš vojaški in mestni, sta bila vso noč zaposljena pri bolnikih in na potu od Žerjava k poštarici in obratno.

Drugo jutro pred odhodom mi je rekel zdravnik na namestju: „No, Polaj, zdaj je vse končano in več vam ne bo treba misliti o Moravanu. Drug je posvetil Žerjavu tako, da bo zaznamenovan za vse življenje. Desno oko mu je izteklo in desno lice mu je vse ožgano.“

„Žal mi je zanj, da se mu je to pripetilo. Oduščam ovaduhu in spletkarju, kar je škodoval meni, nikdar pa ne odpustim brez-značajnemu renegatu, ki blati ves narod. Kaj pa je z mojo gospodinjo?“

„Gospe poštarici ni zlega. Malo migrene, posledica hude omedlevice, drugega nič.“

„In Bal?“

„Bal je zrel za blaznico.“ —

Ob peti uri se je dvignil dragonski oddelek in za njim moji vozovi. Nekoliko sem se zakasnil, mudeč se v računskih poslih pri županu, potem sem dirjal za vozovi, kakor bi bil zakrivil zločin v Moravanu in mi je kaznujoča pravica za petami. Prijatelji dragi, tako zadirja nekoč naša duša, rešena iz vic!

(Konec prihodnjic.)

Prijateljski sonet.

Govoril si na moč lepo, a v zmoti:
ne jaz samo, tako stojimo vsi,
za hrbtom z nožem vsak preži: — Ne hoti
pljuniti v dušo! Oduščanja ni! —

Kdor plemenit je, v šibki le slepoti
nadeva si prijateljske vezi, —
trenotek pade, ko se pamet zmoti,
ko se iztrezniš, več odveze ni . . .

Pa kaj bi strah? In fraza bi — pokāj?
In važna poza dvignjenih obrvi?
Moj nož ni maral, da bi sunil prvi.

Tvoje prijateljstvo — o, Bog ne daj! —
široko je kot ženska govornica;
moj nož — ohol in ozek, kot resnica.

Vladimir Levstik.

Prijateljica Lelja.

Iv. Lah.

III.

dšel sem sam v noč in sem menda dolgo blodil po mestu. Je to čudna radost, ki objame človeka v takih trenutkih, je nepopisna in znana samo onemu, ki jo je občutil. Zato naj vam je ne opisujem.

Zdi se mi, da še vedno postavljam piedestal, prijatelji. Dumas pravi, da ljubezen človeka nebeško otroči, a meni se zdi, da smo otročji pri vseh velikih izpremembah življenja in da je tudi v najresnejšem človeku nekaj otročjega. Podoben sem umetniku, ki postavlja spomenik in mu je izraziti nekaj velikega; zato dolgo gradi piedestal in premišlja, kako bi povedal to, kar mora povedati. Boji se, da njegova sila ne bo zmožna ustvariti kipa, ki bi za vse čase budil občudovanje. Poznate Manon in Margarito poznate. Lelja ni bila niti Manon niti Margarita. Ljudem, ki slabo pojmujejo življenje, bi rekel, da je bila boljša, vam pa bi rekel, da je bila višja. Toda vse to so primere brez vrednosti, dokler ne vemo, kaj je dobro in kaj je visoko. Zato govorim o njej.

Drugo jutro ob enajstih sem potrkal na nje vrata. Stanovala je v veliki novi hiši poleg mestnega parka.

Ko sem vstopil, je sedela sama na zofi, s knjigo v roki. Vstala je nagloma in me pozdravila. Ponudila mi je stol: „Sedite, prosim...“

Sedaj šele sem začel premišljati, zakaj sem prišel k njej. Zdelo se mi je, da ji imam zelo mnogo povedati, toda ta trenotek se mi je videl moj poset prav tako brezpomemben kakor vsi oni, ki jih delajo dame zaradi tega, ker to zahtevе bon ton. Skoraj sramoval sem se ta trenotek sam sebe, kajti vedno sem bil proti oni laži, ki se imenuje bon ton, in nerazumljivi so mi bili vsi oni poseti, ki se vrše iz oficijalnosti ob gotovih časih in urah.

Na mizi je ležalo nekaj popisanih listov in dva kupa knjig. Lelja je odložila knjigo na mizo in sedla na zofo.

„Ali ste dobro spali, gospodična?“

„Dobro. In vi?“

„Slabo.“

Zazdelo se mi je, da sem začel zelo neumen pogovor, kakor ga začenjajo ljudje, ki ne vedo o čem govoriti.

Lelja me je pogledala z vprašujočim pogledom, morda je slutila moj strah, prihajajoč iz nezaupnosti. Smo zaslužnjeni tako, da niti svobodni ne znamo biti . . . Bilo je od prvega začetka med nama tako, da sva razumela drug drugega brez besedi. In to je bila tista sila, ki je naju družila in vezala ter jasno svetila v življenje tudi v najtemnejših trenutkih. Hočejo li ljudje živeti lepše in višje življenje, nego ga žive sedaj, morajo predvsem zničati črno mrežo, ki jo je med njimi spletna laž, to je nezaupnost; šele kadar mine ta, se bodo bližali ljudje drug drugemu z ljubeznijo, kajti edino ona ima voljo, razumeti in odpuščati.

Sedel sem na stol proti njej in zazdela se mi je razkošno krasna ženska, ki je vredna ljubezni in bi človek hotel v njenem naročju presanjati vse življenje. Ta misel, presanjati v njenem naročju vse življenje, je bila tako lepa in silna, da je ta trenotek zagrnila vse druge. Bili so mladi časi, ko sem hrepenel po tem, — človek je otročji v svojih željah od prvega trenutka — in rekel sem, da ostane v nas nekaj otročjega vse življenje. In taka je bila moja želja, tako neumna in otročja. Časi, ki sem jih živel takrat, so bili časi zapuščenosti in z menoj so hodile misli samote, nemirne in utrujene, in hrepeneča duša je iskala miru, počitka. Kje ga je mogla najti razen tam pri njej? — Zato se je samozavestno in zmagovito v njej prebudila neugnana misel.

„Prišel sem, gospodična, kakor sem obljubil, in vi veste, kako sem srečen v tem trenutku.“

„Vi smatrate to za srečo?“

„Da, ko bi vedeli, kako je svet skop s svojimi darovi, s svojo . . .“

„Vi pričakujete darov od sveta? In hoteli ste menda celo reči: ljubezni. Potem se ne čudim, da ste nezadovoljni in prevarani.“

„Pričakoval nisem . . . Naravno je pač, da človek povsod išče odmeva samega sebe, da išče in želi to, kar sam da . . .“

„Recite rajši: kar sam ima . . .“

„Recimo torej, kar ima . . .“

„In to je baš razlika: kajti svet nima, kar bi dal, in to je vsa tragedija.“

„Nima, nima . . .“

„Da, svet je beden, ah, vi ne veste, kako beden, pomilovanja vreden. In življenje njegovo je bedno, pomilovanja vredno.“

„Prazno, mislite? . . .“

„Tudi prazno, kajti uničili so v njem vse, kar je življenja vredno. Pomislite na svetišče, kjer so pometali svetnike ob tla, da so prostor porabili za vsakdanje potrebe. Vidite, s temi potrebami je družba ubila samo sebe, zato je danes mrtva, brez sile; zato je napačno, kaj zahtevati od nje.“

„Recimo: ne od nje, od človeka.“

„Potem moramo razločevati med človekom, ki raste kakor nov cvet spomladi, in med človekom, ki je le mrtev kamen starih razvalin. Morda prav razumem, kaj ste hoteli reči: prišel je junak iz solnčne dežele na visokem konju, s srebrnimi stremeni, z zlatim oklepom in jeklenim mečem, prišel je v deželo, ki je slovela daleč naokoli po svoji krasoti in po svoji kraljični; toda, ko je prišel, je bila zemlja kakor mrtva in kraljična je bila deželi enaka. Treba je bilo čarobne sile, da se je vzbudila; kdo: dežela ali kraljična, tega ne vem; menda oboje obenem . . .“

„Govorite prav, zgodilo se je tako.“

„Vidite, zdelo se mi je, da je stara pesem,“ je rekla Lelja in se zasmejala. „In kaj mislite učiniti vi, odločen junak in silen vitez . . .“

„Postal sem pevec sam svoje snovi in pojem svojo pesem že dolga leta.“

„In dežela ni oživila, kraljična je mrtva? . . .“

„Resnica, je tako. A kaj moremo storiti? Mi ne živimo v času bajk in čarov.“

„In mislite, da jo dvignete s pesmijo, ki jo pojete mrtvim?“

„Orfej je zganil drevesa in skale in vode.“

„A mi ne živimo v času bajk in čarov. Živimo v času mrtve družbe, ki je poginila iz same nenasitnosti in potrebe, živimo na razvalinah starega življenja, ki se je zadušilo pod težo maske, ki si jo je toliko časa mazalo nase. Sesulo se je pod množico form, oblik in drugih stebrov družbe, zdrobljeno leži danes pod zidovi javnih ozirov, spletk in predsodkov. Mene obide veliko veselje, če pomislim na to.“

„In mislite, da je res že popolnoma mrtva?“

„Ne poznam smrti, poznam samo prehod. Kar še ni porušeno, to poruši večni mojster stavitelj in rušitelj: čas. Ampak pasti morajo vsi oni stebri in zidovi, vse ono, po čemer so plezali majhni in slabotni navzgor in se delali velike, vse pade, in sreča je, da se razsuje skupaj z vsemi, ki se drže stebrov, zidov . . . Kar je bilo velikega, je odšlo ven iz pustega mesta in si je v gajih postavilo

novo svetišče življenja: to bo rešeno, to so kali novega življenja. Ali čutite ta začetek, to novo pomlad?"

„Čutim . . . toda to je začetek starega.“

„Vse je samo povrat, prenavljanje in ponavljanje. In mi bomo veseli, da smo v začetku. Najkrasneje je v začetku, spomladi, ko sije solnce ljubezni . . . Ah, kam sem se zasanjala!“

Obstala je, kakor da se je vzbudila iz sanj. Meni je zelo ugajala nje zamišljena govorica; videlo se je, da ima jasen pogled v dobo, ki jo živimo.

„Torej, kaj vi mislite?“ je vprašala.

„Je res tako. Veljalo bi peti veliko pesem o porušenem mestu, o sesutem kraljestvu, o poginu preživelega se sveta.“

„Je to stvar zgodovinarja in poznega epika; zdaj pa je čas peti novo pesem, pesem novega življenja, novih sil, novih poti.“

„No, jaz nisem pesnik.“

„Nisem mislila tako: pesem peti se pravi življenje živeti, in zdaj vidite, zakaj je nam čudno tam pri onih ljudeh.“

„Razumem, gospodična . . . Povsod so ustvarjajoče in uničujoče sile, ker je v tem življenje.“

„Prav pravite, toda človek bi moral večno stvariti . . .“

„ . . . in večno podirati.“

„Dobro: imeli bomo večno mlado življenje, vedno nov svet...“

„ . . . in vedno novega človeka . . . Toda verujte, gospodična, da so dvoje vrste ljudje: ustvarjajoči in uničujoči . . .“

„Razumem: toda pomislite, da ustvarjajoča sila je ona, ki uničujočo uničuje in raste tako sama v sebi. Verjemite,“ je pridejala čez čas in si zamišljeno položila roko na čelo, „da mi je včasih težko o tem misliti. Mi vidimo, kako se ruši vse ono staro, mi čutimo, da, mi sami rušimo, podiramo; toda to je vse kakor trenutna jeza. Ako na vse to oddaleč pogledamo, je vendar lepo kakor naivna bajka, in hotela bi včasih, da bi ostalo vse, ostalo . . .“

„Kako to mislite, gospodična?“

„Pri vsakem podiranju pade s slabim tudi kaj dobrega.“

„To je resnica. Toda predvsem je treba vedeti, da mi razvoja ne moramo ustaviti, da gre torej delo z nami vred naprej in da vse to boli le nas in da bodočnosti ne bo bolelo. Je to sočutje, ki prihaja iz naravnega čuvstva, da je nam žal vsega, kar poginja. Toda od sočutja je umrl Bog, gospodična, in iz ljubezni do bodočnosti moramo uničiti ljubezen do preteklosti. To je edini dokaz naše velikosti in sile.“

„Velikosti, mislite?“

„Da, vse drugo porabimo za snov kratkočasnim bajkam. Preteklost nam bo poezija in sedanost resnica, tam je vladala laž in pri nas bo živela ljubezen.“

„To se pravi, da postanemo zopet romantiki.“

„Tudi dobro, ako hočete to tako zvati. To je vseeno. Zdi se mi, da je človek kakor velik otrok, ki zida in podira in zopet zida in podira, kakor se mu zaljubi in kakor se naveliča.“

„Ali mislite, da zida vedno kaj boljšega namesto tega, kar je podrl.“

„Tega ne vem, a zdi se mi, da hoče vedno boljše zidati, in to je glavna stvar, ker bi sicer ne podiral.“

„In kaj, če ne dela vsega tega iz nezadovoljnosti, ampak iz otročje lahkomišelnosti in prenasičenosti.“

„Potem vemo le, da raste in ž njim njegove sile in spoznanje.“

Gospodična Lelja je sedela nepremično na zofi in zrla predse. Govorila je vse kakor v sanjah.

„Zdi se mi,“ je rekla, „da je življenje kakor velik kip, kakor sfinga, ki jo je bil porastel čas z mahom in travo ter jo pokril z blatom in prahom. In na njem kuje in koplje človeštvo in hoče iz blata in mahov izkopati prvotno bistvo, kip v vsej krasoti; koplje in čisti stoletja in tisočletja in vse mu iznova sproti poraste in zakrije čas. In ta misel mi je težka.“

Umolknila je mahoma. Ozrl sem se nanjo, bila je bleda in zelo utrujena. Prisedel sem k njej.

„Jaz nisem popolnoma zdrava,“ je rekla, „prosim vas, ostanite še nekaj časa tu.“

Ostal sem. Čutil sem ž njo in zdelo se mi je, da me bole nje bolečine. Za vsem tem pustim pogovorom je ležalo nekaj drugega in zgodilo se je, kar bi se bilo zgodilo tudi pri najbolj navadnih ljudeh: prijel sem nje roko, ki je bila kakor božanska, in sem jo poljubil.

„To je otročje,“ je rekla gospodična Lelja in se nehote zasmejala. Toda ob časih velike lakote — pravijo — so umirali ljudje, ko so prišli do kruha, ker jim je bilo nemogoče vzdržavati se. Tak otrok je človek, ko ga obvladajo velike sile. In tako je bilo tedaj.

„Tudi vi ste nesrečni?“ je vprašala Lelja s tihim, šepetajočim glasom.

Ne, v tem trenutku nisem bil nesrečen. Obležal sem pred njo in ji poljubljal roke.

(Konec prihodnjič.)

Največji junak.

Prelistal je knjige vse spoštovane
z naočniki zlatimi mlad učenjak,
iskal je, stikal molj nadležni:
„Daj, kdo je največji junak!“

Molče so knjige vanj strmele
kot mrtev duh, kot živ spomenik,
od Buddhe vse do Napoleona,
od vseh vetrov, počez, navpik . . .

„Nastal je velik bankrot v zgodovini,
o čas, o duh, o borni svet,
junakov iščemo v družini zajcev,
pod križem je padel človeštva cvet!“

Pred njim je zakašljaj ob cesti blatni
prosjak zanemarjen, bled, potr,
globoke brazde v upalem licu
in greh na čelu in v grehu smrt . . .

In prosil ni in snel klobuka —
„Denarja sem, učeni gospod!
bogat si ti, a jaz sem revež
in poln bolezn, vsepovsod!“

In ves bolan sem: glej te brazde,
ki vanje seje Antikrist,
in ves sem srečen v svoji boli
in ves sem v svoji boli čist!

Ko drugi jočejo, se smejem,
ko molijo, preklinjam jaz,
iz svojih boli brijem norce
in smrti smejem se v obraz!“

Pomislil je gospod učeni
in dal mu velik je denar,
veliko mu je dal priznanje:
„Junakov vseh si ti glavar!“

Krakovsko gledišče.

Za „Ljub. Zvon“ napisal **Tad. St. Grabowski**. — Iz poljskega rokopisa poslovenil **Vojeslav Molè**.

(Dalje.)

Prvi prizor „Listopadove noči“ je tipičen primer, kako je poet spajal v artistni obliki zgodovinsko - narodni motiv z mitologično-grškim. Prizor se vrši na hodniku šole podpraporščakov. To šolo si izbere za svoj sedež Palada. Njeno navdihnjenje zaneti v mladih srcih plamen vstaje in Wysocki se postavi na čelo vstašev — študentov. Palada sama objavlja in izvršuje povelja bojnega boga Aresa, ki „je priletel v aureoli zmagonosne slave z vrhov Olimpa kot vihar“; ona sama pride sem, kjer se ima raznetiti plamen boja, naznanja svetu smrtnih in nesmrtnih, da ima bojevati boj „Poljska — s carjem“, in poziva Nike, naj raznesejo vest o vstaji po vsem mestu in naj zaslanjajo s svojimi krili „viteze-ljubljenca“.

In ta bojna božanstva prihajajo po povelja k svoji gospodarici. Prva pride „Nike Napoleonidov“, ki „je pod Moskvo v orlovskem letela oblaku“, in se prepira s Palado, želeč, da bi šli njeni vitezi na bojišče in se borili mož proti možu „kakor bogovi“. Toda Palada ne more izpremeniti „Usode“. Usojeno je, da bodi ta boj zavraten, torej „mora zavratnost pripomoči do latora“. S to mislijo se strinja Nike izpod Termopil, ki kroti junake z izdajstvom.

Prikaže se Nike izpod Salamine, ki je prišla kaznovat one, kateri „gredo „ropat“ in „hočejo orati na tujih njivah in krasti tuje snope“, — pojavi se tudi Nike izpod Maratona, ki naj izbere vojskovodjo, enakega Miltijadu, „mračnega sredi ženketanja s krvjo oblitega orožja“ — Chłopickega.

Toda pride tudi Nike izpod Heroneje

„Vsa mračna stopa in mrtvaška
in dih grobov prinaša blede
in nosi borove le vence
in stiska, — roke sklada, —
nad glavo tragično jih dviga,
kot čarovnica opoveda
le s kretnjo,
grozeč z besedo eno le: gorjé . . .“

Samo žalost prinaša in neti — kakor jesenska vihra — zanos v dušah svojih sestrá, ki hrepenijo po lavorovih in hrastovih vencih ter po zmagoslavnem šumu praporov in pevcih in slepcih in možeh, mogočnih kakor bron.

Toda ona otožna in zalita s solzami, ki vedno, „postelje le mrtvaška ležišča podleglim“, se boji ječanja jesenske vihre in trepeta pred krvavo bodočnostjo, ker ve, „da lavorov ni več, a rože so pomrle“, da so razbite lutnje tirtejskih pevcev, da šumi le še bolest v mehkih vejah svojo prežalostno pesem . . .

Vendar zmaga plamteči zanos njenih junaških sester in moč duha nesmrtné Palade, razprši žalostne misli prorokinje izpod Heroneje in ji še enkrat napolni srce z ognjem nadeje. In Nike zapoje pod Paladinim vodstvom zanosno pesem boja in krvi:

„Sklenile sveto smo zavezo:
in Smrti gremo vse naproti;
naj hvale gínejo v orožju,
oči ne orosi več solza!“

In pesem zbora se razlega grmeč po vsem mestu in kliče junake k činom in bije kakor blisk v srca vseh onih, ki še niso obupali. Bojni vihar se buđi, a Palada ukazuje Nikam:

„ . . . Letite v prazne, temne ulice!
In kličite! Ares, tam Ares divja,
v zvonove bliske spustite,
trepet naj čez mesto izlijejo!
Kričite: k orožju! . . .

Na tak poziv se postavi Wysocki na čelo podpraporščakov in oznanja, da je prišla ura boja in maščevanja. Oddelek mladine naj teče proti mestu okoli Belvedera in dá geslo k splošni vstaji, a nato naj skuša prodreti k arsenalu, si ga osvojiti in razdeliti orožje med narod, meščane, študente in literate. Izmed teh poslednjih jih bo že čakalo šestnajst pri spomeniku Sobieskega na kopališčnem mostu, v parku velikega kneza. Čakali bodo samo dogovorjenega znamenja, da vderejo v knežjo palačo; dva naj ga zgrabita, ko bi hotel uteči.

„Za maščevanje čas je pravi,
letite, letite žerjavi,
po polju iskre raznesite
z gorečih koč!
Za solze, trpljenje, za muke,
hej, bratje, vitezi, deca,
mladeniške roke sklenite!“

O čujte, ura bije,
pričakovana vrsto let:
v ime Jezusa, Marije!
k orožju za Poljsko, za kri,
za leta neprostih dni . . ."

Tako kliče Wisocki v svojem zanosu svojim učencem-vojakom, a Palada neti v njem mladeniško silo in misel o slavi in nadejo, da osvobodi domovino.

In stokrat en odmev nese po mestu pesem vstaje in svobode. Oboroženi mladeniči pa hite za Paladine zvezde v smrtonosni boj . . .

* * *

Drugi prizor: Salon v Belvederu pri velikem knezu. Isti čas je vzbuhnil v varšavskem predmestju požar kot znak, da se je vstaja začela. Scena predstavlja velikega kneza v družbi z ženo, znano Poljakinjo Joano Grudzinsko kneginjo Łowicko, z generaloma Koruto, in Gendre'om ter z ruskim vohunom, poljsko izdajico Makrotom.

Morda je to najpopolnejši prizor „Listopadove noči“ ne samo, kar se tiče artistne koncepcije, ampak tudi oznake značajev posameznih oseb. Zlasti je izvrstno predstavljen komplicirani značaj velikega kneza in ona lastnost njegove duše, ki je nastala s tem, da se je spojila divja narava vzhodnega barbarja z notranjo kulturo in ideali zapada.

Znamenit je dvogovor med knezom in Joano, kjer se borita brutalnost in strast z mehkobo razoroženega leva, kjer nasprotuje ambicija plemenitih načrtov prvotni, poldivji naravi, ali pa sumničanju in strahopetni krutosti despota. Neskončno subtilno in popolnoma resnično je izrazil poet, kako se porajajo v duši velikega kneza sanje o zmagi nad carjem, o pridobitvi poljskega prestola, — a na drugi strani skrivno, instinktivno nadejo v duši nesrečne Joane, ki sanja o tem, da se izpolnijo načrti velikega kneza, da bo uničen car, da postane Poljska svobodna pod vlado njenega moža in da se s tem tudi sama očisti madeža, ki jo teži, odkar se je vdala objemom sovraga svojega naroda.

To je brezupen boj dveh nepremagljivih sil: čara strastne ljubezni z zavestjo dolžnosti napram narodu, — instinkta plemenitih zanosov z brezsilnostjo podle, nične narave. Divno je izražen čar, ki ga razliva Joana okrog sebe in ž njim razorožuje divjo zver — velikega kneza, a na drugi strani mameča nadeja, ki zavija v megle resničnost pred očmi kneginje Łowicke in ji ustvarja slike jasnejše bodočnosti.

Velika misel se rodi v glavi Konstantinovi. S pomočjo vojne se hoče povzpeti, premagati carja, postati poljski kralj, skovati za svojo ženo kraljevsko krono; „Poljaki,“ kliče, „to so levi. Oni dosežejo vse.“ Nevede časti poljskega duha in se mu divi, se zaveda njegove večje moralne višine, veruje v moč junaštva; a vse to se v njegovi duši bori s sovraštvom, gojenim od detinskih let. V njegovi duši so strahopetnost, sumničenje, egoizem. Postavil bi se na čelo Poljakom, veruje v njih junaštvo, toda — ne veruje jim po zmagi in se boji — carja.

Lev se budi v tigrovem telesu. Veliki knez je „začutil kri v ozračju“ in se hoče boriti in izreče: „V krvi se pojavim in rešim Poljsko in postanem nekaj, — ne norec, ne blaznik, ne dvornik, ampak car Poljske — s krvjo . . . Poljak! . . .“

Toda komaj se je prebudila v Joani samo senca vere v to veliko misel, komaj si je drznila ponoviti njegove lastne besede, da ga izpodbudi, naj zgnete carja in se postavi Poljakom na čelo, — ogrne velikega kneza zopet bojazen, prestraši se svojih lastnih zanosov in v duši hipnega leva se prebudi zopet nekdanji suženj.

A kaj šele, ko mu Joana polna upanja zašepče, da se v kraju že nekaj pripravlja, da se bliža ura boja, da se mu nudi najlepša prilika. V kakšnem strahu se vrže takrat nanjo Konstantin in jo krčevito duši in kriči:

„Blazniš! — kaj kličeš —? Kakšna vstaja —? Kaj ti veš?
Govóri. — Ti izdala si se.“

Zaveda se vse svoje slabosti, ko kliče žalosten:

„Jaz hotel z orli sem leteti —
a ti v globini duše našla si
le — podlost. — — —“

In sedaj sledi vizija bojazni: kamenita soha poljskega kralja Jana Sobieskega, stoječa na mostu v kopališčnem parku, oživi v domišljiji napol zavestnega kneza, ki se mu zdi, da se hoče vreči kralj s svojim razpenjenim belcem nanj in ga poteptati. „Dam ga vreči s konja,“ kliče zbesneli Konstantin Joani, ki slednjič omedli in jo odnesejo dvorjanke iz knezove sobane.

H knezu pride tu poljski izdajnik in vohuni Makrot in mu pripoveduje o poljski zaroti, a sklene s pripomnjo, da je „listopad za Poljsko nesrečen čas, — čas, ko prihajajo med žive duhovi in se bratijo ž njimi“.

Veliki knez pa veruje in ne veruje, besni same bolesti in obupa; pod vplivom strastnih zanosov ponosa, ki ga ne more zmagati nizko

in podlo srce, nažene Makrota, razpusti straže, ukaže pogasiti luči, se smeje „slamnatemu zanosu Poljačkov“ — in gre spat.

* * *

Med tem pa se „pod spomenikom Sobieskega“ (tretji prizor) že zbirajo zarotniki, da napadejo Konstantinovo palačo. Sredi jesenske megle se grmadijo temni, molčeči duhovi kakor „orli v oblaku“ in se pozdravljajo s tajnimi znamenji, polni pričakovanja in bojazni.

To je trenotek, ko se prebuja narod k boju za svobodo, — a ko vlada istočasno v prirodi tišina in brezplodnost; bliža se smrt. Krasno je tu sharmonizoval Wyspiański idejo bistva in svobode Poljske s sliko življenja in smrti v prirodi. Pred očmi vstašev, ki jim načeluje znani pesnik-romantik Severin Goszczyński, se vrši simbolna vizija: sredi šumenja jesenskih listov se poslavlja Demeter od svoje hčere Kore, ki gre za celo zimo v podzemlje, v sobane svojega moža Orka. Žalost nastane na zemlji, snežen prt pokrije brezplodne in mrtve njive, življenje zamre, a solnčni žarki zatonejo v meglah in oblakih.

A vendar ta vizija ne prorokuje junakom smrti in žalosti. Poraja se le zima boja in trpljenja, le čas oživljajočega sna, ki pripravlja novo, mogočnejše življenje. Prorokuje o tem Kora z besedami, prepojenimi s proroško vero in nadejo, z besedami ne samo artista-pevca, ki hoče igrati na dušah gledalcev, ampak z besedami narodnega proroka, ki se zaveda, da drži srce svojega naroda v svojih dlaneh.

„Prihodnjo vesno spet se vrnem . . .“

teši Kora obupano mater in razgrinja pred njo del skrivnosti z resnimi in pomembnimi besedami:

„O mati moja, nisem bedna;
podzemski shramba je bogata:
tam vseh plodov so zrna zlata,
ta shramba vsa semena krije;
a ko prinesem jih na svet,
najmanjše zrno spet ožije
in mnog rodi spet sad in cvet.“

Zakaj tam, v tem svetu skrivnosti „so večnožive sile“, iz katerih se porajajo nove kali,

„Tam vsak život ima svoj bit
in čaka, da zanj blisne svet,
in čaka, da zanj pride čas:
da razjasni njegov se kras.“

To je cilj poti Kore-Vesne. Odhaja za čas boja in trpljenja, ki vse uničuje in vsemu krade svetost. Odhaja v tajno podzemlje, da tam skrije zrna čina in zarodke bodočnosti in počaka, da oplode ojalovljeno zemljo s svojimi telesi. —

Kora in njeno spremstvo izgine, zarotniki se pripravljajo h krvavemu dejanju. In vedejo jih Hekate in Evmenide, da se maščujejo za bolestne krivde.

* * *

Evmenide vedejo zarotnike v salon na Belvederu (četrti prizor). Zarotniki vderejo v palačo, da bi ujeli velikega kneza. General Gendre in Lubowidzki padeta pod njih bajoneti. Že imajo doseči tudi Konstantina, ko ga rešita skoraj čudežno njegov sluga Frise in žena Joana, ki brani z lastnimi grudmi vstop v spalnico, skozi katero je zbežal njen mož.

Ves prizor je poln nečuvne živahnosti in temperamenta, kipi samega življenja. Kakšen je oni moment, ko zarotnika Goszczyński in Nabelak srečata Joano in ji očitata z zaničevalnimi besedami, polnimi gnusa, da ni znala biti Judita, ampak samo „levinja temperamenta“; ali pa, ko se vrne po begu zarotnikov Konstantin v salon in prihaja vojaštvo s pomočjo! Najsutilnejši pa je zadnji trenotek, zelo važen za oznako Konstantina. Ko je zvedel o izbruhu vstaje, je prihitel na Belveder general Potocki, Poljak-izdajica, ter je na čelu svojega polka obkrožil dom in nastavljal topove. Veliki knez otrpne v prvem hipu, misleč, da je tudi Potocki v vrsti vstašev, in noče verjeti lastnim čutom, da je „Staš Potocki“ tak — junak. Žalibog pa ga predobro pozna in ga vsled tega — zaničuje. Ko zve, da mu je prihitel na pomoč, zakliče sarkastno:

„On — na pomoč? — Ta podlež, — ach, charmant garçon.“

A potem pravi generalu samemu:

„Que dit — on
de moi? — — Varsovie va se taire!
On parlera de vous auprès de l'empereur!
donnez l'ordre! mon vieux — beau —
que la Pologne meurt!
Marchez, — sur Varsovie, — et massacrez tout!“

(Konec prihodnjic.)

Književne novice.

Zbirka znamenitih povesti: IV. Mali lord (Lord Fauntleroy). Roman, angleški spisal F. H. Burnett. V Ljubljani 1909. Založila „Narodna založba“. Cena 1 K 60 h, s pošto 1 K 80 h. — Ljubka povest, ki jo čitaš s slastjo in ki je ne odložiš z onim neprijetnim nesoglasjem v prsih kakor premnogo delo moderne literature. Krogom, ki je prevod te povesti namenjen, bo izvestno ugajala.

Zal in Rudabeh. Preložil iz perziščine dr. Karel Glaser. Ponatis iz „Straže“. Cena 40 h. Maribor 1909. V samozaložbi. Tisk tiskarne sv. Cirila. — Po kratkem, zanimivem uvodu podaje pisatelj v tej knjižici odlomek prevoda iz znamenite epske pesmi Šahname slavnega perzijskega pesnika Firduzija. Že iz tega odlomka je očitna veličastnost vse pesnitve, zato knjižico priporočamo v čitanje.

Pirnat M.: Šola in dom, njuno medsebojno razmerje in njuni stiki. Tako se zove razprava, ki je izšla v Izvestju c. kr. gimnazije v Kranju za l. 1908/9. Prof. Pirnat je govoril o tej temi na roditeljskem sestanku dne 17. januarja 1909. Poročam o tej razpravi, ker se mi vidi pokret, ki ji je dal povod, izredno važen, baš tako važna pa je tudi tema sama. Za odgojo mladine se rodbine navadno ne brigajo nič, to je, ne razmišljajo o tem, marveč ravnavo ekstremno, ali brutalno ali mehkužno, ter redko mislijo, kakšne učinke dado lahko kdaj sumirani ali združeni mali vzroki. Naše rodbine je zato treba uvesti v odgojna vprašanja in v to svrhu služijo roditeljski sestanki. Razprave, kakor je Pirnatova, bi se v tisoč in tisoč primerkih morale razširiti, a dosežale bi svojo svrhu tem bolj, čim več bi imele konkretnih zgledov, analiziranih istinitih slučajev. Ne bi bilo težko napisati slovenski „Krebsbüchlein“, to je, knjigo z zgledi napačne vzgoje. *Dr. Fr. Ilešič.*

„**Matica Slovenska**“ izda za l. 1909. sedmero knjig; te so: 1. Bleiweisov Zbornik (študije o literarni in politični naši zgodovini Bleiweisovih in Levstikovih časov); 2. Zabavna knjižnica; 3. Knezova knjižnica (obe z zabavnim čtivom); 4. „Onjegin“, pesnitev Rusa Puškina, prevedel dr. Ivan Prijatelj; 5. „Koroška“ I., zemljepisni del (s slikami in z natančnim jezikovnim zemljevidom te dežele), napisal dr. M. Potočnik; 6. Stanko Vraz (obsežna študija, napisal dr. Branko Drechsler); J. Štrekelj, Narodne pesmi. — Knjige so malone natisnjene in se bodo letos rano razpošljale. Naj zato čimprej pošlje članarino (4 K), kdor želi dobiti letošnje knjige.

„**Karanfil s pesnikovega groba**“, znani krasni spis hrvatskega romanopisca A. Šenoje, ki povečuje prirodno silo Prešernove poezije v nasprotju z umetnim klasicizmom Schillerjevem, izhaja v prevodu K. Silge Dragovića v slovaških „Narodnih Novinah“. Tako prehaja naša Gorenjska preko Hrvatske med Slovane.

Dr. Fr. I.

Šimunović Dinko: Mrkodol. Sabrane pripovijesti. Zagreb 1909. Naklada „Društva hrvatskih književnika“. — K 2. —

Ta knjiga je izšla kot prva izmed rednih izdanj „Društva hrvaških književnikov“ za tekoče leto in je torej zanimiva kot prva odposlanka velike čete in kot sama ob sebi. Sodeč po prvem vzorcu, moremo in moramo reči, da se je književno podjetje „Društva hrv. knj.“ vpeljalo jako dobro. Vidimo tu prikladno obliko knjige,

lep, močan papir, izrazit tisk — v zunanem oziru vse na višku časa. Knjigi je pridejan (in pridejan bo vsaki naslednji) kratek očrt o življenju in delovanju pisateljev, celo s sliko. Dasi se razume, da bodo ti životopiski načelno pohvalni in ne kritični, so v svojem informativnem delu bralcu vendar jako dobro došli. Nam, kot motrilcem, bi ugajalo najbolj, ko bi se pri podatkih o pisatelju navajala le dejstva, in naj bodo še tako suhoparna, dočim bi se s odbo naj ne izražala prav nič, ali pa zelo diskretno. Sodbo si naj ustvari bralec sam! Tako postopanje je priporočati zato, ker se le na ta način da izogniti opasnosti samohvale. — Sicer pa izjavljam, da te moje besede merijo bolj v bodočnost nego v konkretni slučaj naše knjige; njej pridejanemu načrtu književnega delovanja Šimunovičevega ne bo nihče očital hvalisanja.

O tu natisnjenih Šimunovičevih povestih (pet jih je) velja le pohvalna sodba. Njegovo pripovedovanje je slikanje, a prav tako mu je slikanje pripovedovanje. Vabljava je vsebina in oblika. Knjiga je imenovana po prvi povesti „Mrkodol“, ki nas izborno uvaja v milieu vse knjige, v kršne jugoslovanske kraje s kršnimi, a vendar vročesrčnimi ljudmi. Bolje nego vsaka etnografija nam predstavlja pisatelj v ostrih obrisih življenje po tistih ubožnih in vendar bogatih selih, z mrkimi in svetlimi stranmi. Trpka resnica in mehka poezija odsevata iz vsake besede! A mi občudujemo to ljudstvo in ga — pomilujemo, ljudstvo, ki polega in prespava po cele dneve, grejoč se na solncu, a žrtvuje cele noči in tedne in lastno in tuje življenje, kadar se dvigne! Kake tragedije se zigravajo na teh tleh, nam kaže zadnji spis v knjigi: „Alkar“ s svojim hajduškim ozadjem; speča pasivnost pa je snov „Mrkodola“ in ostale povesti so vmes nanizane.

Trpko je vse to življenje, pritajena moč spi v njegovih globinah; trpka je tudi tehnika pisateljeva, a moč je njen znak. Mehkužnosti, da! niti sentimentalnosti ni niti pri junakih niti pri pisatelju; celo ljubezen je brez nje, tudi ljubezen ljubi le moč: kdor se pri njej vda mehkočutnosti, ta — zblazni, kakor je zblaznel v „Alkarju“ nežnejši ljubimec — sin napram staremu hajduku — očetu, ki ljubi isto dekle; dekle pa ljubi očeta, močnega junaka s „krasnimi“ brki, a sina poljubuje kvečjemu kakor otroka . . .

Knjiga bodi odkrito priporočena!

Dr. Jos. Tomišek.

Dragan Melkus: Moj plavi prijatelj i druge pripovijesti. — Cijena 2 K. Tisak Prve hrv. dion. tiskare v Osijeku.

Melkus je znan hrvaški slikar, ki je v pričujoči knjigi izdal zbirko povesti in jo ilustroval sam. Naslov „Moj plavi prijatelj“ je vzet od prvega sestavka naše knjige, ki nam s pravim humorjem predočuje nekega slikarja, v toliko prismuknjenege, da hoče imeti vse v plavi barvi, ne le slike, ampak vse, kar ga obdaja v življenju, dokler ga niso „smjestili v plavo naličan sanatorij, lječili ga plavim zrakama . . .“ — Krepak humor sploh odlikuje avtorja, v slikah in povestih. Kar se zadnjih tiče, se mora priznati, da ima Melkus dober pripovedni talent, poteze so vobče trpke, a odločne in polne življenja; ko bi bile nekaj manj buršikozne — v mislih in jeziku —, bi rekli, da je Melkus podaril občinstvu ne le originalno, ampak celo dobro zbirko črtic in novelet.

Jako prav mu prihaja temeljito poznanje sveta, tujega in zato tem laglje domačega. Bohemsko in nebohemsko življenje slikarjev-umetnikov se nam razkriva realno in globokočutno obenem. Prava vzora novelete sta „Marija Ana“ in „Kipar Janez“; fina psihološka sličica je „Slijepa Mira“. Takih spisov krvavo potrebuje

vsako slovstvo. — V nekaterih sestavkih pa je pisatelj prebrutalen, preveč fotograf življenja (n. pr. „Jovica“, „Radi male Anisije“). Bodro življenje pa diha iz vse knjige.

Dr. Jos. Tominšek.

Mahores: Erato. U Osijeku 1908.

Ta zbirka (46) pesmi je prav simpatična in bralec jo prelista z veseljem, ne s tisto oskudnostjo, ki se nas loti tako rada, če je naša — dolžnost, da knjigo lirске vsebine prečitamo zdržema od kraja do konca. Naš pesnik je res pesnik, a se ne dela za pesnika; njegov nastop se vrši brez pesnikovih emblemov, brez vzdihavanja k Muzi in k Vilam, brez sklicevanja na božanstveno sorodstvo; namesto tega pa spremlja pesnika bodra temperamentnost, stvarno in neprisiljeno razumevanje življenja, zdravo in gorko čustvo ter jako dobro došla, precejšnja porcija humorčnosti in — kar je često isto — originalnosti. Mahores se v pesmih ne sili; zato mu radi verjamemo; kar nam pove, ni kdove kako vzvišeno, a je iskreno in resnično. Mladeniške so njegove pesmi, a niso nezrele. Tudi nekaj lastne persiflaže je v njih; mi jo radi čitamo in jo smatramo za znak samospoznanja; vendar je baš v njej velika opasnost za bodočnost: v njej je namreč zakopana kal koketnosti in te se je pri temperamentu, kakršen je Mahoresov, bati kot zapeljivke. Tudi v drugi ekstrem, v nihilizmu, lahko zabredejo taki temperamenti. Zato polagamo pesniku, ko priporočamo njegove pričujoče pesmi, prav resno na srce, naj si ostane sam stroga kontrola pri svojih delih. Doslej je na pravem potu, a njegova skrb bodi, da ga privede do pravega cilja.

Dr. Jos. Tominšek.

Ivo Grohovac — Riječanin: Glasovi sa Kvarnera. Pjesme. Rijeka 1909. Naklada tjednika „Riječki Glasnik“. (Cena K 1'50, po pošti K 1'70; na naslov pesnikov v Jelenje, z. p. Čavle.)

V marsičem smo — prijetno — iznenadeni; izredno je že, da se nam nudi elegantno opremljena knjiga, ki obsega 160 strani velike osmerke in je natisnjena fino in ne varljivo potratno, za tako malenkostno vsotico. Dobro nam dalje de, da je pesnik imel ozira do bralca, nudeč mu k pesmim tolmač; a baš nam Slovincem postaja toplo pri srcu, ko spoznamo že po površnem listanju in še preden čitamo simpatično pisani uvod knjigi (iz peresa R. F. Magjera), da je naš pesnik velik občudovalec in dober poznavalec našega Prešerna. Da se je hrvaški pesnik tako vglobil v našega ljubljenca, to je kot simptomen pojav treba pribiti; tudi se ne pomišljam, prav iz tega, dasi na prvi pogled zunanjega razloga, to knjigo Slovincem toplo priporočiti.

Seveda se vprašamo tudi po absolutni, po pesniški ceni te knjige. Jasno je sicer že a priori: kdor se tako resno oklepa Prešerna kot vzorca, kakor to opazamo pri našem pesniku na vsaki strani, ta gotovo ne pripada pesniškim drobninarjem, ki poceni prodajajo norimberško blago; ampak njegovi proizvodi morajo biti izdatnejši in tehtnejši. In to velja o „Glasovih sa Kvarnera“. Igračkanja in popevčkanja po vzorcu lirskih gigrlov in pesniških vajencev tu ne bomo niti pričakovali niti našli; ti „Glasovi“ so resni in veljavni i po vsebini i po obliki. Ker ima vsaka pesem tudi dokaj konkretne snovi, zato se pesniku ni treba loviti za besedami in sukati fraz, ampak ker nam ve kaj povedati, nam to tudi more povedati brez izžemanja.

Svoj pesniški pošel si je kot Prešernovec itak že sam otežkočil. Hoteč se naslanjati na svoj vzor in vzorec, se ni smel gibati na površju; moral si je izbirati vzvišenejšo, idejsko snov ter skušati biti klasičen v obliki. Poskusil se je celo v najtežji Prešernovi obliki, v sonetnem vencu. Ta sonetni venec „Vienac dragoj i

domovini* je popolna kopija Prešernovega: da je vsebina ista, je razvidno že iz navedenega naslova; pa tudi v zunanjem oziru kaže — razen mnogih slično zasukanih verzov — njegov „Magistrale“ takisto akrostih/njegove drage: pri Prešernu „Primicovi Julji“, pri Grohovcu „Mariji Šuperina“. V tej naslombi leži, kakor jo tudi pozdravljamo, seveda tudi nekaj slabosti: kar je pri Prešernu izvirna moč, to je pri našem pesniku umetna vcepljenost; Prešeren se diskretno skriva v samega sebe, Grohovac hoče briljirati s svojo umetnostjo; pri Prešernu so tisti imenitni akrostih morali šele odkriti prešernoslovci (sam ga je deloma celo nalašč zmedel!), Grohovac ga da natisniti z očitnimi črkami, in v Uvodu je Magjer ponatisnil ves „Magistrale“, izrecno opozorivši na začetne črke. Ali naj Grohovca zaradi tega grajamo? Ne! Kdor resno, kakor on, posnema — in četudi le posnema — Prešerna, ta zasluži naše spoštovanje; in če sam očitno opozori na svoj trud, mu tega v današnjih časih ne zamerimo: ko bi ne bil na pr. sam pokazal na svoj akrostih, bi ga gotovo nihče ne iskal in zato nihče ne — našel.

Iz vsake pesmi Grohovčeve zveni gorka ljubezen do njegove domovine, in sicer ne do tiste abstraktne domovine, ki se o njej kujejo le fraze, ampak do prave njegove domovine, ki jo pozna do njenih tajnosti in jo zato ljubi in neguje vselej in povsod: on opeva Reko in njeno bližnjo in daljno okolico. Po vsej pravici se sme nazivati „Riječanin“; kajti tudi v tujini misli in peva le o svoji Reki, o njeni lepoti, o njeni slavni zgodovini, o njeni bodočnosti, pa nikjer vsiljivo ali puhlo, vedno s čutom za svet in poezijo. Takih — rekel bi — „lokalnih“ pesnikov“ je treba i nam i Hrvatom.

Dr. Jos. Tomišek.

Gledišče.

Slovensko gledišče. A. Drama. Sopha Michaëlis trodejanski igrokaz „Revolucijska svatba“, s katerim se je dne 2. oktobra začela naša letošnja glediška sezona, je delo, ki se odlikuje po zunanjih efektih in po notranji dramatični sili, uspeh mu je torej ob primerno dobri uprizoritvi zagotovljen. Ta uspeh je dosegel tudi pri nas, ker so bile vloge vobče srečno razdeljene in se je vse gladko vršilo. Značaji nastopajočih oseb so risani z markantnimi potezami, zato igralcem ni bilo treba kdovekaj ugibati, da so zadelo pravo. Žal, da je posameznike nemara baš ta markantnost zapeljala v neumestna pretiravanja. Prav izborna moč bi utegnila postati našemu gledišču na novo angaževana igralka gdč. Kandlerjeva, ki je nastopila v vlogi Alaine in si pridobila takoj mnogo simpatij. Zlasti njen zveneči organ in razumljivo izgovarjanje ji daje prednost pred marsikatero drugo našo igralko. Če nas vse ne moti, se pojavlja v dramih, o kateri govorimo, novo stremljenje — stremljenje po spojitvi tega, kar je rodila dobrega preteklost, s tem, kar si je priborilo priznanje v novejšem času. Da se to zgodi, je lahko vsakdo že davno uvidel. Gledišče brez teatralike je protislovje, a nasprotno seveda gola teatralika ne more in ne sme biti edini cilj dramatične umetnosti. Priznati moramo, da se je pisatelju „Revolucijske svatbe“ ta spojitev izredno posrečila, dasi ga je želja, doseči zunanji efekt, semtertja celo predaleč zapeljala.

Isto stremljenje opazamo pa tudi v štiridejanski veseloigri „Ljubezen bdi“ (L'amour veille), ki sta jo spisala Rob. de Flers in A. G. de Caillavet in ki se je kot dramska novost uprizorila pri nas dne 9. in 19. oktobra. Pisatelja ne moreta zatajiti, da sta se pridno učila pri starejših francoskih dramatikih, a storila sta tudi korak naprej ter skušala obogatiti duševno vsebino veseloigre. Uspeh, ki sta ga dosegla, je lep in dokazala sta s tem svojim proizvodom, da so Francozje, kar se tiče veseloigre, še vedno prvi v svetovnem slovstvu.

V nekem pogledu bi trdili skoro, da hodi celo José Echegaray v svoji znameniti drami „Galeotto“, ki smo jo videli dne 16. oktobra prvič na našem odru, gori označeno pot. Spočetka sam dialog, kakor v kaki Ibsenovi drami, pozneje pa tako burni, dramatični prizori! Da, v tej drami niti romantike ne pogrešamo. Dve tako angelski duši, kakor sta Theodora in Ernesto, spadata skoro že bolj v eterne sfere gole fantazije nego na realna tla tega grešnega sveta. Zato tistim, ki ju preganjajo s svojim sumničenjem, niti prav zameriti ne moremo. Človeku se zdi ves čas, kakor bi se igrala z ognjem. Spričo razmerja med njima in Julijanom, možem Theodorinim, si prideta često preblizu, tako da se človek zdajpazdaj zboji, da bi se res ne zgodilo kaj, kar bi nas zabolelo v naših simpatijah do plemenitega Julijana. — Drama je krasno zamišljena, a ne v vseh točkah enako srečno izvedena. Tako žali skoro našo rahločutnost, da se Ernesto in Theodora objameta ter zapustita z namenom, združiti se, baš v hipu Julianovo hišo, ko ga polagajo na mrtvaški oder. Pijeteta do mrtveca, s katerim ju je vezala — ako ni bila vse sama prevara, kar smo videli in čuli prej — tolika ljubezen, toliko prijateljstvo, bi zahtevala, da se kaj takega ne zgodi. A baš to dejstvo nam razjasni, kar nam je bilo prej morda nejasno. Ako Ernesto vzkligne: „Vi vsi ste hoteli, da se to zgodi!“ je to prazno besedičenje. Iстина je pač, da se Ernesto in Theodora res ljubita, že davno ljubita, pa tega priznati nočeta. In v tem tiči vendar le kolikor toliko krivde. Vsaj mož svoji ženi ne bo mogel odpustiti, ako dozna, da so simpatije njenega srca deljene, pa naj bo ljubezen še tako čista. — Predstava je bila lepa, zaokrožena. Vlogi Theodora in Ernesta sta imeli v gospe Borštnikovi in gospodu Nučiču dva izvrstna interpreti, drugi igralci pa bi se bili popeli semtertja lahko malo više.

Petdejanska izvorna narodna igra „Črnošolec“, ki jo je uprizorilo dne 17. oktobra popoldne društvo „Ljudski oder“, je morda izmed vseh Medvedovih dram še najbolj sposobna za uprizoritev. Na stopi se vrste vseskozi dokaj neprisiljeno, in dasi pogrešamo v igri vodilne misli, se dejanje vsaj na zunaj razvija logično. Seveda si pomaga pisatelj še pogostoma s sredstvi, ki ne prijajo povsem našemu okusu, posamezne poteze v tem in onem značaju se nam zde neverjetne in tudi slučajnost posega semtertja nekoliko preodločilno vmes, toda v ljudski igri prezremo radi marsikaj. Predvsem je šlo pisatelju za to, da nam pokaže simpatičnega svojega glavnega junaka, in to se mu je gotovo posrečilo, tem bolj, ker je bila vloga Pavla poverjena igralcu, ki je baš tu pokazal nemalo svojo inteligentnost.

Razen tega so bile doslej še sledeče dramske predstave: dne 3. in 10. oktobra popoldne „Utopljenca“, burka v treh dejanjih, spisal I. Nestroy, dalje dne 24. oktobra popoldne „Strup“, izvorna ljudska igra v štirih dejanjih, spisal I. Z. Novak, a zvečer tistega dne „Gospodična Josette moja žena“, burka v štirih dejanjih, spisala P. Gavault in R. Charvey. O zadnjih dveh proizvodih izpregovorimo ob reprizi kaj več.

Dr. Fr. Zbašnik.

B. Opera in opereta. Letošnja operna sezona se je pričela z dobro uspelo reprizo „Lohengrina“. Bila je prava tolažba ušesom, slišati takoj začetne akorde v visokih vijolinah enkrat v čisti intonaciji, tem bolj, če se človek spomni prejšnjih naših predfilharmonijskih časov, ko je bil opravičeno v dyomih, ali res veljajo ti srce razgibajoči akordi galebu in ne morebiti oni koristni domači živali, ki je tudi v sluhu neke vrste muzikalnosti.

V resnici, to velja poudariti:

Kar je splošni nivo naših glasbenih glediških produkcij v zadnjih dveh letih najbolj dvignilo, je solidno, zanesljivo in največjih finoč zmožno sodelovanje naše filharmonije. Ono daje produkcijam oni čarni okvir, v katerem ostane še prijaznega lica tudi pevsko mogoče manj zadovoljivo delo posameznih pevcev.

„Lohengrin“ je bil sicer tudi v pevskem oziru skrbno izveden. Glavne partije vse s pridnostjo izdelane, vsepovsod resno stremljenje. Elza dostojna, diskretna Ortrud, muzikalno trden Lohengrin, kralj celo se je kar po nekraljevsko prizadeval. Ali kaj naj počne revež-kralj, kadar začne streljati baterija pozaven, trobent (kakor jerihonskih) in pavk, kakor da vpije svojo molitev iz globočine in vse sile svojih prsi. Tudi zbor se je dosti dobro držal. Žalibog je v svoji dobroti nezanesljiv.

Druga operna predstava, repriza „Butterfly“, je bila v celoti hvalevredna. Gospa Nortgartova je bila glasovno izvrstno razpoložena, vendar se zdi, da to pot ni dosegla one dramatične sugestivnosti, s katero se je lani v tej vlogi parkrat odlikovala. Gosp. Fiala je pel svojo neveliko partijo prav temperamentno. Gosp. Vulakoviću kot konzulu ravno prija njegov težki, okorni način petja. Godč. Peršlova je tista, kakor je bila, žalibog, deloma celo slabša. Lep material, ali barbarsko dela ž njim. Kaj počenja v prenežnem cvetličnem dvospěvu z nekaterimi nizkimi toni! To se pravi cvetlice s krampom obdelovati.

Operne predstave vodi gospod Benišek. Gotovo gre njegovi znani pridnosti hvala, da so v muzikalnem oziru dostojno naštudirane; ali kot dirigent je videti strašno objektivni in mrzel prav do srca, dasi nudi n. pr. ravno Butterfly dosti prilike, da bi z iskro temperamenta zanetil lahko cel dramatičen požar.

Človek se mora iti muzikalno ogrevat k opereti, kjer vlada gospod Talich, ki pa pošteno zakuri svojim ljudem in tudi publiki. Njegov temperament prši kakor raketa iskre na vse strani in podžiga in vnema vsepovsod. Celó zbor, ta stalni predmet občega potrpljenja, je naenkrat oživel in se giblje, giblje, pomislite! Kaj šele orkester, ki pod to roko zaživi in zabliška v vseh mavričnih barvah!

„Dolarska princesa“, delo Leona Falla, je bila prva operetna noviteta letošnje sezone. Delo spretnega, olikanega muzika, ki zna jako ekonomsko gospodariti s svojim talentom in to, kar mu pride dobrega na misel, s sigurnostjo in rafiniranjem postaviti na pravo mesto. Mnogo je sicer vmes blaga povprečne vrednosti. V žaru Talichove ognjevitosti seveda blešči marsikatera teh plehnatih melodij, kot da je pristno srebro.

Naštudirana je bila opereta naravnost sijajno. Orkester mimozno občutevajoč, se je nežno prilagojeval solistom, ki so dali, kolikor je vsak mogel. Prijetno je iznenadil sveži, pristni tenor gosp. Iličiča, ki naj bi ne pustil tega zaklada nedvigljenega, marveč šel za par let v strogo šolo. Ima bodočnost.

Med revijami.

Gregorčič v češčini. Vesel in za nas časten je pojav, da se pečajo češki listi v zadnjem času prav resno in vestno z našim slovstvom. Važno se mi pri tem zdi, da ne pišejo ocen v češke revije slovenski kritiki, kakor na pr. v hrvatske. Ker pri teh igrajo mnogokrat vendar osebne simpatije ali antipatije večjo ali manjšo vlogo, dočim pri tujih ocenjevalcih, ki pisateljev navadno ne poznajo ter zajemajo vsako besedo svoje sodbe iz dela samega, ti oziri ne prihajajo v poštev.

Tako piše v 6. št. letošnjega letnika „Obzora“ mladi moravski pesnik Ahasver o IV. zvezku Gregorčičevih „Poezij“ in o „Mohorjevi“ izdaji Gregorčičevih pesmi. V 6. in 9. št. podaja tudi dobro uspele prevode sledečih pesmi: „Narave svatba“, „Stražniki“, „Nebo zrcalo“, „Lama sabaktani“, „Ohrani Bog te v cveti“, „Stoj, solnčece, stoj“ — katere imenuje v kritiki „prave bisere umetnosti, ki bodo preživeli veke in ki ne zaostajajo v ničemer za klasičnimi proizvodi iz dobe pesnikove slave.“

O „Mohorjevi“ zbirki sodi: „Pomembno je, da je priredil nadarjeni slovenski pesnik-filozof A. Medved izbor iz vseh štirih zvezkov „Poezij“. Iz I. zv. je izbral 59, izpustil 2; iz II. zv. 39, izpustil 18; iz III. zv. 11, izpustil 72; iz IV. zv. 1, izpusti 76. Ne soglašam popolnoma z izborom Medvedovim; ne morem mu odpustiti, da ni sprejel vanj nekaterih baš najkrasnejših pesmi (Blagovestnikom“, „Prebiral sem pratko“, „Ohrani Bog te v cveti“); a značilno je to. Odkod ta pojav? — Knjiga je namenjena ljudstvu: Gregorčič, izšel iz ljudstva, ki ga je tako ljubil in umeval najbolje, ki je stal najbliže ljudski duši in je podal v svojih pesmih nje najlepše, se vrača med ljudstvo. Ako uvažujemo, da je knjigo srečno in razumljivo ilustroval A. Koželj in jo je „Družba sv. Mohorja“ razdelila med svoje člane v 84.000 izvodih, je izvršen s tem neprecenljiv čin. Edino želeli bi bilo, da bi bilo izpuščenih nekaj slabih priložnostnih pesmi, ki nimajo za ljudstvo pravega pomena, in bi bile nadomeščene z zgoraj omenjenimi značilnimi plodi Gregorčičeve muze.“

Skladam se s tem mnenjem. A izbirati je pač težka stvar! V naših razmerah je g. Medved gotovo storil, kar je storiti mogel. Ker je sprejel tudi priložnostne, je nameraval pač pokazati, da je deloval Gregorčič tudi v tem žanru.

Dvoje, troje besed še k IV. zv. „Poezij“. Vodstvo „Šolskega doma“ v Gorici mi je poslalo nekoč — menda maja 1907 — Gregorčičevo ostalino. Obrnil sem se takoj do g. Aškercera s prošnjo, ali bi izvolil sprejeti on trud in odgovornost nove izdaje. A je, žal, odklonil! Nato sem naprosil g. Medveda, ki je tudi odbil, dasi bi mu bila menda stvar lažja nego meni, ker se bavi skoro izključno s pesmimi in je urejeval ravno tudi „Mohorjevo“ knjigo. Tako sem se moral sam lotiti dela, ki je bilo gotovo vsaj zelo kočljivo, če nič drugega. Deloma sem poskusil opiliti nekatere trdine v verzih in v rimah, kjer ni mogel umrli pesnik sam več zastaviti pile. Pri nekaterih sem nasvetoval, naj se ne dado v tisk, ker so bile šele pričete; gotovo jih tudi ne dado — izideta še namreč 2 zvezka, v teh tudi krasne „Žalostinke Jeremije preroka“. Sicer pa sem se ravnal po načelu, naj se tiska, kar je vsaj deloma dovršeno, da dobimo tako kolikor mogoče popolno sliko pesnikovo in njegovega delovanja tudi v zadnjih letih. Vem, da se lahko temu stališču ugovarja a oporekati bi se moglo opravičeno tudi nasprotnemu. Uredil pa je knjigo popol-

noma g. šolski nadzornik v p. Vodopivec, vodja „Solskega doma“. Jaz sem napisal za knjigo, ko je bila brž malone že dotiskana, na prošnjo g. nadzornika le še uvod, „nekoliko proze deloma v vezani, deloma v nevezani besedi“, kakor se je duhovito izrazil g. kritik v „Dom in Svetu“. S pepelom sem si potrosil glavo, oblekel sem raševnik in priznavam v globoki ponižnosti in s skrušenim srcem: Res je slaba! A Bog pomagaj, jaz ne morem! Čemu pa je ni maral napisati nihče drugi! Saj imamo toliko in toliko boljših, zmožnejših in duhovitejših mož, ki pišejo lepšo in prijetnejšo slovensko prozo, „deloma v vezani, deloma v nevezani besedi“. Resnično, iz srca rad in brez najmanjše zavisti bi jim bil prepuštil ta častni posel!

Gosp. nadzornik je zbral tudi tvarino iz različnih listov, pridejal kazalu tudi letnice in pripisal raznim besedam opombe in pojasnila. To sem pojasnil kmalu po oceni g. dr. Tomiška v „Zvonu“ na pristojnih mestih; čutim pa se v vesti dolžnega, da storim to tudi javno in se mi ne bi prisojale zasluge, ki jih, žal, nimam, kratile pa se — seveda nevede in nehote — onim, ki so si jih res stekli z velikim svojim trudom.

Ksaver Meško.

„Slovinský modernista Fr. Ksaver Meško“. Pod tem naslovom je priobčil N. Páta v „Východočeskem kraju“, tedniku, ki izhaja v Litomyšli, podlistek o pisatelju Mešku. Páta poroča na kratko o naši literaturi prejšnjih stoletij, prikazuje nastanek slovenske moderne, ki je nastala iz istih dispozicij in iz istega vzdušja kakor češka moderna, namreč iz tujih virov, a „Meško se je rano rešil tujih vplivov, in kar nam je podal v dosedanjih svojih knjigah, je njega lastna imovina, v kateri nam je narisal ne le obraz lastne notranjščine in duševnega življenja, ampak tudi obraz svojega ljudstva, preprostega seljaka slovenskega in svojega naroda vobče.“ Vidi se iz poročila, da pozna Páta dobro Meškove spise; oskrbel si je tudi natančnejše životopisne podatke o Mešku. Manj očitvidno pozna naše sodobne pisatelje. Vsekakor pa zasluži mladi profesor češko-slovanske akademije v Pragi našo hvalo, da opozarja celo v pokrajinskem češkem listu na Slovence in na slovensko literaturo.

Dr. Fr. Ilešič.

Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychologische Sammel-forschung. (Lipsko.) Tako se imenuje revija, ki izhaja že tretje leto in je glasilo psihologov in vzgojevalcev, zanimajočih se za to stroko. Sicer ima list bolj pedagoški pomen, a tudi drugi izobraženci bi morali dandanes vedeti to in ono iz dušeslovja, katera veda je pri nas še zelo zanemarjena. Ne le učitelja in profesorja, vsakega inteligenta bi morali zanimati duševni pojavi lastni in drugih. Mi Slovenci do danes nimamo niti navadne šolske knjige. Dotični gospod profesor, ki si je izbral ta predmet, precej dolgo čaka in odlaša in segati moramo še vedno po raznih nemških knjigah, ako se hočemo poučiti o tej ali oni stvari iz dušeslovja. Lampe-tove knjige so že precej redke in tudi dokaj težke; očitna potreba je torej, da dobimo jedrnato in lahko umljivo šolsko knjigo, ki bo služila seveda tudi drugim.

Psihologija je dandanes večinoma empirična in raziskuje na podlagi poizkusov. Omenjena nemška revija prinaša vedno študije o takih eksperimentih, ki so zanimivi za vsakega, kot na pr. „Aussage und Aufmerksamkeit“, ali „Über Hören und Verstehen“. To so stvari, s katerimi nima opraviti le šola, ampak družba sploh. Ravno tako na pr. „Die Entwicklung der Raumwahrnehmung in der ersten Kindheit“, kar bo zanimalo vsakega, ki ima opraviti z majhnimi otroki. Zanimivi so tudi rezultati o duševno bolnih, o duševni utrujenosti itd. —

Kdor se sploh zanima za bitje in živje človeka, bo vedno s pridom in dobičkom čital članke psihologične vsebine. Posebno pa je to dandanes neizogibno potrebno za vzgojitelje in učitelje, kajti le tako bodo prav razumevali svoje ljudi.

Bratina.

Splošni pregled.

Slovenski zemljevid „Matica Slovenske“. Ves zemljevid bo 91 cm širok in 125 cm dolg ter izide v 4 listih. Dobiti ga bo ali enostavno na papirju ali napetega na platno. Glede napetega na platno je razločevati troje: *a)* vsak izmed 4 listov je nalepljen na dobro, sivkasto platno in razdeljen v 16 delov (torej zložljiv, v žepnem formatu); *b)* vsi 4 listi se prilepijo skupaj na močno, belo platno, toda tako, da se da ves zemljevid zložiti v 4 dele (zemljevid bi se dal obesiti); *c)* vsi 4 listi se prilepijo skupno na močno, belo platno kot celota; vsak zemljevid dobi zgoraj in spodaj ličen lesen rob in obešalo. Napetje stane: sub *a)* 2 K 52 h (za vse 4 liste), sub *b)* 3 K, sub *c)* 3 K 90 h. — „Matica Slov.“ prosi p. n. gg. poverjenike in naročnike zemljevida sploh, da bi ji z naročilom obenem blagovolili javiti, ali in kako naj se poedinim zemljevid prilepi. Kdor pošlje le 5 K (ozir. ako ni matičar, 6 K), dobi zemljevid enostavno na papirju; na to se opozarjajo zlasti oni, ki so že naročili zemljevid in doposlali 5 K. Na naročila se ne ozira, ako se obenem ne pošlje denar.

Družba sv. Mohorja v Celovcu nam piše: „Vsled večjega dela v tiskarni in ker je izvršila vse knjigoveško delo v lastni, povečani in z novimi stroji opremljeni knjigoveznici, je dogotovila družba malo pozneje kakor lansko leto letošnji književni dar za svoje člane. Vendar bodo društveniki prejeli knjige tako zgodaj, kakor je bilo v navadi prejšnja leta. Ko jih bosta zima in dolgi večer zbirala na klopi ob topli peči in ob čedni mizi v kotu sobe, bodo že lahko črpali zdravo hrano za glavo in srce iz novih knjig, ki jim je bodo prinesle letos za stari dve kroni precej več kakor druga leta. Razpošiljanje knjig se prične prihodnji teden; najprej jih prejmo najoddaljenejši člani — v Ameriki, Afriki in Aziji — za njimi najbližji — Korošci — potem pa 1. člani v raznih krajih zunaj slovenske zemlje; 2. poreška, krška in senjska škofija; dalmatinske in bosenske škofije; djakovska, zagrebška in ogrske škofije; sekovska in videmska; 3. ljubljanska; 4. goriška; 5. tržaško-koprška; 6. lavantinska škofija. Celovski in vsi člani, ki prejemale knjige naravnost v tiskarni, naj pridejo čimprej ponje, da nam ne bodo delale predolgo napotja v itak tesnih naših prostorih. — Vse književne pošiljatve spremlja naša iskrena želja: Daj jim Bog obilo svojega blagoslova!“

Metrični vzori Prešernove podoknice „Luna sije“. — Obče priznana za sluga prof. Murka je, da je pokazal na zvezo nemške in slovanske romantike in to zvezo tudi utemeljil (*Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik*). Vzbudil je obilo mladih moči, ki so [mu sledile na začrtani poti. Manjka nam pa sistematičnega dela, ki bi osvetljevalo zvezo nemške romantike z dobo naše slovenske, a pričakujemo ga iz peresa prof. Murka samega in gotovo

bomo videli v drugem zvezku njegove „Südslavische Literatur“ (Amelang, Lipsko) plodove njegovih raziskavanj. Posamezne črtice o takih stikih, specijalno glede Prešerna, pa nam je Murko že podal v „Mislih k Prešernovemu životopisu“ (Zvon 1901, str. 130.). Dokazati se da, da so posebno v formalnem oziru vplivali na Prešerna A. W. Schlegel, Brentano, Chamisso, Rückert in Uhländ. Kot primer, kako je Prešeren ravnó svoje pestre metrične oblike povzel od njih, nam navaja Murko znano „Luna sije“. Sodi, da je posnel obliko po Brentanovi „An eine Kranke“ Ta oblika je pa samo podobna, ne pa čisto enaka Prešernovi:

Bleibt nur stille,
Gottes Wille
Hat auch dich ja auserseh'n,
Alle Armut, alle Fülle
Wird auch dir vorübergeh'n.

Radi tega hvali Murko Prešerna, češ, da ima njegova kitica en verz in eno rimo več.

Ko sem raziskaval po nemških romantikih o Prešernovih vzorih, se mi je posrečilo najti po obliki Prešernovi podoknici popolnoma enako pesem v Rückertovem „Liebesfrühling“ (Zweiter Strauss Nro. 47). Navajam za zgled prvo kitico:

Jene Stunden,
Die geschwunden
Mir entfernt von dir, mein Glück,
Muss mit Zagen
Ich beklagen
Und sie bringt kein Gott zurück.

Pesem iste oblike pa nahajamo že tudi v „Trutznachtigall“ jezuita Fridr. von Spee. Na pr. str. 220. (izd. l. 1683. Frissenius, Köln, ki mi je bila pri roki):

„Eine christliche Seel redet von dem Creuz und Wunden Christi“:

Manche Stunden
Jesu Wunden
Ich mir setz ob Augen mein,
Thu mich wenden
Zu den Händen,
Zu der Seit und Füßen sein.

Istotako malo dalje, str. 224.:

„Ecloga von Christo dem Gekreuzigten unter der Person des Hirten Daphnis und bei Gleichnuß eines jungen Wildes.“

Verjetno pa seveda ni, da bi bil Prešeren posnel to obliko iz „Trutznachtigall“, pač pa najbrže nemški romantiki. Podobnih oblik imajo romantiki in tudi Spee dovolj, toda edino pri Rückertu sem našel na navedenem mestu popolnoma enako. Najbolj resnici podobno je torej, da jo ima Prešeren iz Rückerta.

Seveda stoji Prešeren umetniško visoko nad njim, deloma že zato, ker ne dela s tako upornim materijalom, kakor je nemški jezik.

„Pod oknom“ je res prava glasba, ravno radi blagoglasnosti in polnozvočnosti našega jezika, ki je izmed slovanskih poleg ruskega najbolj prikladen za pesem, za liriko. To pa vsled raznolikosti in deloma tudi gibljivosti naglasa in radi velike

↳ množine besed, ki so naglašene na zadnjem zlogu. Ta naš mali jezik je kakor nobeden drugi slovanski (razen ruskega) sposoben, v pesmi izraziti razpoloženje čisto glasbeno. Berimo Prešerna, Ketteja, Zupančiča — prava uresničenja novoromantičnih Verlaineovih zahtev:

„De la musique avant toute chose,
de la musique encore et toujours!“

Značilna je tudi v tem oziru izjava hrvaškega kritika Domjanića v „Savremeniku“, ki pravi, da je pri čitanju naše lirike v Ilesičevem „Cvieuću“ obžaloval, da ni Slovenec.

Prešeren je pa tudi že kot pesnik sam na sebi genij, ki daleč prekaša vse one, ki so mu služili kot vzori ali izpodbuditelji. Ni ga pesnika, ki bi ne bilo pri njem literarnih vplivov in reminiscenc, a za to gre, kako jih je pesnik v sebi predelal, zato gre, ali je v umetniško dovršeni obliki izrazil veliko individualnost. Če nihče drugi je to gotovo storil naš Prešeren, ki bi ga svetovna literarna zgodovina — da nismo Slovenci tako majhen in preziran narod — morala imenovati v isti vrsti z največjimi liriki, ki so kdaj živeli; saj je Prešeren gotovo eden prvih svetovnih in največji vseh jugoslovanskih lirikov.

Dr. Vinko Zupan.

Drobtinica k životopisu Koseskega. Koseski je začel, kakor je znano, pesnikovati že kot dijak na ljubljanskem liceju ter je že leta 1817 v ljubljanskem tedniku „Laibacher Wochenblatt“ priobčeval svoje v Schillerjevem tonu zložene balade in romance; med temi sicer nemškimi spevi je bil tudi prvi slovenski sonet „Potažva“. Ko se je pa pod jesen l. 1818 odpravljaj Koseski na Dunaj študirat pravoslovje, mu je tedanji profesor matematike na ljubljanskem liceju, Leopold Gunz, dal priporočilno pismo do tedanjega dunajskega profesorja filozofije, poznejšega zdravnika Ludovika Rembolda (24./IX. 1818): Hochzuverehrender Herr! Darf ich Ihnen einen Schüler anempfehlen? Nicht als ob die andern aus Laibach mit ihm einrückenden dadurch nachgesetzt würden, aber weil er mich darum angegangen ist, weil er gar sehr liebenswürdig und guter Anlage ist, endlich weil er Unterstützung brauchen kann um auszukommen. Nämlich H. Vessel (sprich Vesseeu), dem ich diesen Brief übergebe, ein Landsmann Vegas, der ebenfalls aus der Pfarr Moraitsch in Unterkrain; übrigens einer der drey Dichter, mit welchen die diesjährige Physik geprangt hat; denn wir lassen uns nicht spotten. — Ta Leopold (izprva Samuel) Gunz je bil menda sin znamenitega praškega profesorja matematike Simona Gunza (Wurzbach, Biograph. Lex. VI., 36) iz stare židovske rabinske rodovine in se je dal tu v Ljubljani krstiti 11. septembra 1814 (Zbornik Slov. Mat. VIII., 139) ter pri tem pokrščenju iz Samuela postal Leopold. — Katera sta druga dva pesnika, sošolca Koseskega, ki se je tedanja oktava (Physik) z njima ponašala? Lepi časi še, ko so bili profesorji matematike pospešitelji in priporočitelji mladih pesnikov.

L. P.

P. M. Pohlín med Nemci. V zbranih spisih Blumauerja, ki je vsaj kolikor toliko znan po svoji travestiji Eneide, sem zasledil „Lob- und Ehrengedicht auf die sämtlichen neuen schreibseligen Wiener Autoren“. Iz njega podajam odlomek, ki omenja v zanimivi zvezi našega Pohlína. Blumauer pravi:

In dieser Stadt wird nun viel gelesen,
Noch mehr geschrieben von all dem Wésen
Der olim gekehrten Pfaffheit; anbei

Von Stubenmädchen und ihren Röcken,
 Von Handlung, Finanz und Polizei,
 Von Kaufmansdienern und ihren Säcken,
 Von Fräulein, Frauen und ihren Gecken,
 Von Schneidern, Pensionen und Leichen,
 Von Dienern, die ihren Herrn gleichen,
 Von Thieren mit langen und kurzen Ohren,
 Von Advokaten und Professoren,
 Von Bruderschaften und Rosenkränzen,
 Von Fahnen, die zuviel flimmern und glänzen,
 Von Bäckern, Kaufleuten, Mäcklern und Juden,
 Von Ablasskrämern und ihren Buden,
 Von Lukaszetteln und Kardinalen,
 Von Jesuiten und ihren Kabalen,
 Von Fast und Pohlin und Erzthurmknöpfen,
 Von Mönchen und ihren hohlen Köpfen . . .

K Pohlinu je pripomnil izdajatelj Blumauerjevih spisov pod črto: Zwei fanatische Wiener Prediger der Josephinischen Zeit. — Blumauer, ki podaja v tem odlomku zanimivo sliko jožefinskega Dunaja v dobi, ko je bila cenzura skoro popolnoma odpravljena, je bil rojen l. 1775. in je stopil l. 1772. v jezuitski red, ki pa ga je papež Klement XIV. že l. 1773. z znamenito bulo „Dominus ac redemptor“ razpustil. Potem je bil privatni učitelj, literat, cenzor, nazadnje knjigar in je umrl l. 1798.

J. A. Glonar.

Trilistični zemljevid habsburške monarhije. Sestavil Henrik Hanau. 1 : 1,500.000. Druga izdaja. C. in kr. dvorni zemljevidni zavod G. Freytag & Berndt, Dunaj, VII./I., Schottenfeldgasse 62. Cena? — Trilizem, kakor si ga misli ta zemljevid, bi obsegal veliko jugoslovansko državo, obsegajočo Bosno in Hercegovino, Dalmacijo, Hrvaško in Slavonijo, Kranjsko s priklopljenimi deli Koroške in Štajerske, Gorico in Gradiško, Trst in Istro, dalje pretežno nemško in pretežno madjarsko državo. Za mejo bi veljala Slovincem proti severu od Beljaka počenši Drava. Da bi Slovenci pri tem precej izgubili, je jasno, vendar pa bi se s tako razdelitvijo že še smeli sprijazniti, ne vemo pa, kako bi se počutili Poljaki v objemu Madjarov, kajti Galicija s poljskimi deli Šlezije iz Bukovine bi se priklopila Ogrski, in kaj bi rekli Čehi, ki bi bili potem v boju nasproti Nemcem navezani sami nase in bi se ne mogli opirati na druge Slované. Vsekakor postaja zadeva aktualna, kajti da je preustroj monarhije ob sedanjih razmerah neizogiben, je gotovo, zato bi se morali naši politiki resno baviti s temi vprašanji ter jih vedno imeti na umu.

